

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Näite signaalkeelendid
eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse kirjandites

Bakalaureusetöö

Marri-Mariska Tammepõld

Juhendaja kaasprofessor Ilona Tragel

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Taust ja teooriad	7
1.1. Protsessikeskne kirjutamine	7
1.2. Kirjand	8
1.3. Kirjandi sisulõik	9
1.3.1. Sisulõigu kui argumendi õpetamise võimalused	9
1.3.2. Argumendi osad	10
1.4. Näited käigu ja sammu žanriteoreetilises raamistikus	11
1.5. Näite sissetoomise signaalkeelendid	11
1.5.1. Esiletõstvad signaalkeelendid	12
1.5.2. Võrdlevad signaalkeelendid	13
1.5.3. Viitavad signaalkeelendid	13
1.5.4. Andmepõhised signaalkeelendid	13
1.6. Mõisted	14
2. Materjal	17
2.1. Materjali allikas	17
2.2. Materjali taustainformatsioon	17
2.3. Uurimise all olnud kirjutamisprotsessi etapp	19
2.4. Uurimise all olnud tagasisideülesanne	19
2.5. Valim	20
3. Meetod	21
3.1. Käikude ja sammude analüüs	21
3.2. Signaalkeelendite otsimine	24
3.3. Sõnaliikide leidmine	24
4. Tulemused ja arutelu	25
4.1. Näite paigutus võrreldes teiste lõigu osadega	25

4.2. Signaalkeelendid	27
4.2.1. Esiletõstvad signaalkeelendid	27
4.2.2. Eelnevaga võrdlevad signaalkeelendid	31
4.2.3. Eelnevale viitavad signaalkeelendid	31
4.2.4. Eelnevaga seostavad signaalkeelendid	32
4.2.5. Aega väljendavad signaalkeelendid	32
4.2.6. Andmepõhised signaalkeelendid	32
4.2.7. Signaalkeelendite kasutussagedus	34
4.3. Näite tuvastamine ja selles kasutatavasse signaalkeelendisse suhtumine .	35
4.3.1. Lõikude märgendamine	36
4.3.2. <i>näiteks</i> algusega näite tuvastamine	37
4.3.3. <i>näiteks</i> algusesse suhtumine	38
5. Järeldused	41
Kokkuvõte	43
Kirjandus	45
Summary	52
Lisa 1. 2022. aasta eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse ülesandeid ..	54
Lisa 1.1. Kirjutamisülesanne	54
Lisa 1.2. Protsessikeskse kirjutamise etapi kirjutamisülesanne “Näited ja väited sisulõikudeks”	56
Lisa 1.3. Protsessikeskse kirjutamise etappi tagasisideülesanne “Tagasiside sisulõikude osadele”	57
Lisa 1.4. Protsessikeskse kirjutamise etapi kirjutamisülesanne “Stiili ja sõnastuse viimistlemine”	58
Lisa 2. Automaatselt otsitud signaalkeelendid kõikides sisulõikudes, lõppvalimi sisulõikudes ja näiteosades	59

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Sissejuhatus

2021. ja 2022. aastal toimus veebipõhine protsessikeskse kirjutamise meetodit kasutav eesti keele riigieksamiks ettevalmistav kursus (24 sammuga...; Eksamiexpert...). Olen kursusel mõlemal aastal rühmajuhendajana täheldanud, et õpilastel on probleeme oma näidete sujuva sidumisega sisulõiku.

Eelmise eksamivariandi teemapõhise kirjandi kohta on leitud, et õpilastel on raskusi sidusa argumenteeriva loogilise ülesehitusega kirjandi loomisel (Lepajõe 2002: 274) ning, et õpilased ei oska hästi koostada dialoogilist ehk poolt- ja vastuväidetega kirjandit (Kaldjärv 2011: 47). Sarnaseid seisukohti on väljendatud näiteks ka USA keskkooliõpilaste kohta: probleeme on arutluskäigust aru saamisega ja akadeemilise argumenteeriva teksti iseseisva loomisega (Rex jt 2010: 56–57).

Et õpilasi edaspidi eksamiks õppimisel paremini toetada, on vaja praeguse eksamivariandi kirjandit teaduslikult uurida. Bakalaureusetöös¹ uuringi keelevahendeid, mille ülesanne on kirjandi kirjutaja väiteid tugevdavate, tõestavate ja illustreerivate näidete sisse toomine riigieksami kirjutamisülesande arutleva ja argumenteeriva kirjandi mustandites. Selle eesmärgi täitmiseks olen püstitanud kolm uurimisküsimust:

1. Kus näide lõigus asub ehk kuidas see paigutub teiste lõigu osade suhtes?
2. Mis keelevahendiga on näide eelnevate lõigu osadega seotud?
3. Kas tagasisidet andev õpilane tunneb kaasõppija tekstis ära näited, kus on kasutatud kindlat keelevahendit? Kuidas selle vahendi kasutusse suhtutakse?

Eestis on varem uuritud pigem abiturientide üldist argumenteerimisoskust (vt nt Kaldjärv 2014; Lepajõe 2002; Lepajõe 2011) ja kirjandit kui tekstiliiki (Lepajõe 2011), kuid ei ole vaadeldud, milliseid keelelisi vahendeid abiturientid kirjandites oma ideede edasiandmiseks ja tõestamiseks kasutavad. Kõigi varasemate uuringute andmestik on pärit eelmise eksamivormi – teemapõhise kirjandi tekstidest. Varem on Eestis protsessikeskse kirjutamise meetodi mõju vaadeldud pigem akadeemiliste tekstide loomisele teises keeles (Leijen 2016; Yallop 2020) ning algust tehtud akadeemiliste tekstide – mis on kirjandiga sarnased – kirjutamise tavade väljaselgitamisega (Hint jt 2022a; Hint jt 2022b).

¹ Bakalaureusetöö kirjutamiseks olen saanud toetust Anni Jürine mälestusstipendiumi fondist.

Viimastel aastatel on keskendutud ka kirjandite sisule ja õpilaste kirjandite kirjutamisoskuse parendamisele. On vaadeldud 2021. aasta eksamikirjandite töestusmaterjale (Nurmela 2022) ja antud ülevaade protsessikeskse kirjutamise mõjust õpilaste kirjutamisoskusele (Käpp 2021). Siiski on seda, kuidas õpilased kirjandeid kirjutavad, uuritud vähe. Seetõttu peab keskenduma ka sellele, milliseid õppematerjale ja -meetodeid kirjandite kirjutamise õpetamiseks kasutatakse.

Lähtudes eelnevast annan esimeses peatükis lühida ülevaate protsessikesksest kirjutamisest, kirjandist, selle sisulõikude ülesehitusvõimaluste õpetamisest ning argumenteeriva teksti näidetest. Seejärel kirjeldan näiteid käigu ja sammu žanriteoreetilises raamistikus ning näidete sisse toomiseks kasutatavaid keelevahendeid ning töös edaspidi kasutatavaid mõisteid. Teises peatükis keskendun analüüsitud materjalidele ja kolmandas analüüsimeetoditele. Neljandas peatükis annan ülevaate bakalaureusetöö tulemustest ning viiendas peatükis on järeldused argumenteeriva kirjandi sisulõikude näidete suhestumisest teiste lõigu osadega, näidete sisse toomiseks kasutatavatest keelevahenditest ning nende tuvastamisest ja nendesse suhtumisest. Viimaks järgneb kokkuvõte.

1. Taust ja teooriad

Peatükis annan ülevaate protsessikesksest kirjutamisest, kirjandist, selle sisulõigust ja näiteosast ning tutvustan järgmisi teooriaid: käikude ja sammude žanriteoreetilisest raamistik ja teised signaalkeelendite tuvastamiseks ja liigitamiseks kasutatud teooriad.

1.1. Protsessikeskne kirjutamine

Juba 1972. aastal rõhutas Murray, et tekstiloomine on protsess ja nii tuleb seda ka õpetada (Murray 1972). Teksti loomisel võib teha mitmeid mustandeid ja saada tagasisidet kirjutamise eri faasides (Jürine jt 2017a: 19; Jürine, Tragel 2018). Protsessikeskne kirjutamine ongi mitmest mustandist koosnev kirjutamise protsess, kus kirjutaja kogub mõtteid, kirjutab esimese mustandi pöörates tähelepanu sisule ehk sellele, mida ta öelda soovib, ning kirjutab veel mustandeid, et oma mõtteid ja nende väljendusviisi kohendada. Oma töö parendamiseks saab ta mustanditele tagasisidet. (Keh 1990)

Selline meetod aitab kirjutajal keskenduda hetkel olulisele aspektile, mis läbi ei ole koormus nii suur ja motivatsioon püsib kõrgem (Jürine jt 2017b; Käpp 2021: 30). Üha uuesti sama tekstiga tegeledes on aega mõtteid koguda ja sõnastada, selgemini väljenduda, kirjutatu läbi mõelda ja analüüsida, teema kohta õppida ning lõpuks parema puhtandini jõuda (Jürine, Tragel 2018: 51–52, 55; Käpp 2021: 41). Kui kirjutaja saab vahepeal nii enda kui teiste tekstidega tegeleda ja olla kaaskirjutajate tagasisidestaja, siis õpib ta tajuma kirjutamismustreid, lähenema tekstidele eri vaatenurkadest ning saab uusi ideid enda teksti kirjutamise jaoks (Käpp 2021: 29–31).

Mustand on algne tekst, milles võib teha suuri muudatusi eri tekstitasanditel. Mustandi eesmärk on aidata kirjutajal paremini mõtteid koguda ning neid selgemalt ja loogilisemalt väljendada. Mustand(id) aitavad jõuda tekstiloomeprotsessi lõppu, kus valmib puhtand. (Jürine, Tragel 2018: 50, 52, 54–55)

Tagasiside on õpiprotsessi osa, milles õpilane saab oma tehtud töö seisu ja enda arengu kohta infot, kas suuliselt või kirjalikult, kas õppejõult või kaasõpilastelt. Eesmärk on suunata kirjutajat soovitud tulemuste suunas. Tagasiside on tõhus, kui see on neutraalses toonis, täpne ning lahendusi pakkuv ja nõustav, mõjutab kirjutaja arengut paremuse poole ja kirjutaja saab seda kasutada enne lõppprodukti esitamist, eriti kirjutamise varasemates etappides. Tagasisidestamise teeb tõhusamaks see, kui

kirjutaja lisab oma tagasisidestavale tekstile kaasa kirja, milles ta palub tagasisidestajal tagasisidestades keskenduda kindlatele aspektidele, millega kirjutajal sel hetkel probleeme on. Nii analüüsib kirjutaja kaaskirja kirjutades veel korra oma teksti ja tagasisidestaja teab, mille kohta nõu anda. (Jürine jt 2017a: 17–21, 23) Seega aitab tagasiside kirjutajal oma tööd analüüsida ning oma teksti ja oskuste kohta järeldusi teha, seeläbi mitmekülgselt areneda.

1.2. Kirjand

Kirjand on traditsiooniliste tunnustega tekstiliik, millel on kindlaks kujunenud struktuur ja tekstiarendusstrateegiad. Ülesehituselt koosneb kirjand sissejuhatusest, teemaarendusest ja kokkuvõttest. Kirjandit kasutatakse koolides, et arendada kirjutamisoskust ja õppida mõtteid sõnastama. Kirjandi kirjutamise õpetamiseks on kujunenud välja kindlad õppematerjalid ja traditsioonid. (Lepajõe 2011: 9, 18, 117, 121–122).

Praegusel riigieksamil on üheks ülesandeks (kirjutamisülesanne) kirjandi kirjutamine. Kirjand peab olema etteantud ülesandest ja näidete valdkondadest lähtuv umbes 400-sõnaline sidus arutlev tekst. Oodatakse, et kirjutaja esitab kirjandi arutluses probleemi, sellele poolt- ja vastuväited ning põhjendused, lisab illustreerivad ja asjakohased näited ning järelduse(d). Need osad peavad olema omavahel vormistatud sidusalt. (Eristuskiri: 5, 9, 11) Seega peab eksaminand sõnastama eksamis sidusalt väited, väite selgitused, näited ja järeldused.

Riigieksamikirjandis, mis moodustab eksamil 60% tulemusest, hinnatakse õigekeelsust, stiili/sõnastust, vormi/ülesehitust ning sisu. Teksti selgus, täpsus ja ladusus kuuluvad stiili hindamise alla. Tekstiosade sidusust on mainitud vormi ka hindamisel. Näidete asjakohasust hinnatakse sisu osas. (Eristuskiri: 5, 11) Seega peab õpilane kirjandit kirjutades arvestama sellega, et näidete teksti sisse toomisel vaadeldakse nii näite sisu kui stiili ehk seda, kas esitatud materjal on piisavalt asjakohaselt ja selgelt esitatud, et olla äratuntav ja veenev näide. Lisaks hinnatakse ka seda, kas näide on teiste tekstiosadega piisavalt hästi seotud. Sellest tulenevalt peaksid õpilased oskama tekstis esitada konkreetseid ning lugejale arusaadavaid näiteid ning neid sujuvalt muu tekstiga siduda.

1.3. Kirjandi sisulõik

Kirjandi ülesehitusviisi kirjeldamisel keskendun sellele, kuidas õpilastele kirjandi kirjutamist õppematerjalides tutvustatakse.

1.3.1. Sisulõigu kui argumendi õpetamise võimalused

Keskhariduse tasemel peavad õpilased läbima kuus eesti keele kursust, millest üheks on "Teksti keel ja stiil" (GRÕK Lisa 1: 1.2.). Kursusel tegeletakse eri tekstide analüüsimise, koostamise (nt arutlus), omavahel seostamise ja toimetamisega ning tekstides ilmnevate mõjutamise viiside ja keelevahendite, argumenteerimise ning väidetega nõustumise ja väidete ümber lükkamisega (GRÕK Lisa 1: paragrahv 2.1.4.). Tekstiõpetuse kursuse jaoks on eelmise sajandi viimasel ja selle sajandi esimesel kümnendil loodud palju õppekirjandust, mida siiani kasutatakse. Neis koosneb kirjand sissejuhatusest/alustusest, teemaarendusest/lõikudest ja kokkuvõttest/lõpetusest (vt nt Ehala 2000: 37–39; M. Hennoste 1998: 10; Kern, Võik 2014: 101–103).

Teemaarendus, mis jääb sissejuhatuse ja kokkuvõtte vahele, ehk kirjandi sisuosa koosneb sisulõikudest (nt Ehala 2000: 37–39; M. Hennoste 1998: 10–11). Sisulõigud kui teksti põhilised üksused annavad tekstis mitmete lausetega edasi põhiteavet (Reinsalu 2021: 72–73). Ühes sisulõigus peaks lahendama ühte probleemi (Hage 2000: 135) ehk tegelema ühe kindla ideega. Tekstiõpetuse õpikutes kasutatakse põhiliselt kas idee/tuum- ja tugilause (nt M. Hennoste 1998; M. Hennoste 1999) või väide-selgitus-tõestus-järeldus-üldistus (nt Kern, Võik 2014) ülesehitusviise. Esimesel ülesehitusviisil on idee- ehk tuumlause lõigu olulisim lause, nt väide või järeldus, ning tugilause avavad, arendavad, detailiseerivad, konkretiseerivad ja/või seletavad seda näiteks näitete ja põhjendustega (Ehala 2000: 69–74; Hage 2000: 135; M. Hennoste 1998: 10; M. Hennoste 1999: 31). Teise ülesehitusviisi puhul on Katrin Kern ja Ilona Võik kirjutanud, et tekstiõpetuses koosneb lõik tavaliselt väitest, selgitusest, tõestusest, järeldusest ja üldistusest (Kern, Võik 2014: 103).

Kui kahte lõigu ülesehituse õpetust võrrelda, siis mõlemas on olulised väited ehk lõigu tuumad, kuid tuum- ja tugilause ülesehitusviisis ei pöörata eriti tähelepanu lõigu lõpetamisele kui järeldustele ja üldistustele. Peale selle ei pea tugilausetega katma kõike eksamil nõutavat ehk tuum- ja tugilauseid ei nõua otseselt nii idee selgitamist kui selle tõestamist näitematerjaliga. Siiski on Eristuskirjas kirjas, et õpilane peab kirjandis argumenteerima, seega esitama probleemi(d), neid analüüsima ja enda

seisukohti põhjendama ja toetama ning tooma järeldused (Eristuskiri: 5). Seega vastab väide-selgitus-tõestus-järeldus-üldistus ülesehitusviis riigieksamikirjandi lõigu tasemel nõuetele paremini.

Siinses töös kasutatakse väide-selgitus-näide-järeldus lõigu ülesehitusviisi ka sellepärast, et analüüsitud materjalis ehk sisulõikude mustandite kirjutamiseks said abiturientid lähteks õppematerjali, milles kasutatakse eelmainitud ülesehitusviisi (Kiik jt 2022) ning siinses peatükis tutvustatud kirjandi kirjutamise õppematerjalid on loodud eelmise ehk teemapõhise eksamikirjandi vormist lähtudes.

1.3.2. Argumendi osad

Üldiselt on argument väitest, selgitusest, tõestusest ja järeldusest koosnev mõnd seisukohta toetav või ümber lükkav mõttekäik (AH 2008: 10–11; Lepajõe 2002: 270; van Eemeren jt 1997: 208, 210). Seega ühtib kirjandi lõigu ülesehitus 'väide-selgitus-tõestus-järeldus' ka tüüpilise argumendi ülesehitusega.

Väitega (ingl *claim*) väljendatakse seisukohta, mida hakatakse edaspidi tõestama või ümber lükkama (Kaldjärv 2007: 30; Toulmin 1958: 97; van Eemeren jt: 208–209).

Selgitus, mida võib Toulmini mudelist võtta kui loogilist seost (ingl *warrant*), avab ja selgitab argumendi väidet ning seostab selle tõestusega, et tagada tõestuse olulisuse arusaadavus (AH 2008: 8–12; Kaldjärv 2007: 30; Toulmin 1958: 98–100).

Järeldus tehakse eelneva, ehk väite, selgituse ja tõestuse põhjal, ning see peaks tagasi viima väite juurde, mis on nüüdseks põhjendatud (AH 2008: 10–11; van Eemeren jt: 210). Seega annavad väide ja järeldus sarnast sõnumit edasi eri aspektist. Selle tõttu võib Toulmini mudeli kvalifitseeritud väidet (ingl *qualified claim*) (Toulmin 1958: 101) lugeda järelduseks.

Argumendi tõestuse osa ehk näide

Ehkki Kaldjärv on argumendiks arvestanud ainult tõestusmaterjali (Kaldjärv 2007: 17–33; Kaldjärv 2011), loevad õppematerjalid tõestusmaterjali üheks argumendi osaks (vt nt AH 2008: 10–14). Argumendis eelneb tõestusele väide (AH 2008: 10; van Eemeren jt: 208–210). Tõestus on argumendi osa, mis põhjendab ja tõestab väidet (van Eemeren jt 1997: 208). Tõestusmaterjaliks võivad Eesti Väitlusseltsi õpiku järgi olla statistilised andmed ja uuringute tulemused, analoogiad, autoriteetide ütlused, loogika

või muu päris maailmast pärinev materjal, millel peab olema kindel allikas (AH 2008: 10–11, 13–14).

Kuigi üldjuhul loetakse näidet üheks tõestamise viisiks (AH 2008: 10–11, 13–14), tähistab “näide” eesti keeles üldiselt kõike, mida Väitlusseltsi õpikus on nimetatud tõestusmaterjaliks (vt Sõnaveeb 1). Peale selle kasutatakse riigieksami hindamisel samuti “näite” mõistet (Eristuskiri: 5, 9, 11) ning bakalaureusetöö materjaliks kasutatud kirjandite mustandid on saanud lähteks õppematerjali, kus tutvustatakse väideselgitus-näide-järeldus lõigu ülesehitusviisi (Kiik jt 2022). Seetõttu olen siin töös edaspidi kasutanud mõistet *näide* kui argumenteeriva kirjandi sisulõiguse olev tõestusmaterjal, mis toetab väidet (vt pt 1.6).

1.4. Näited käigu ja sammu žanriteoreetilises raamistikus

Tekstiosad täidavad kommunikatiivset funktsiooni (Swales 1990: 141; Swales 2004: 228). Näite kui argumendi ühe osa ülesanne on tõestada ja põhjendada väidet (van Eemeren jt 1997: 20). Näite kommunikatiivse funktsiooni avaldumist kirjandites saab uurida žanriteoreetilises raamistikus. Selle lähenemise põhilised ehituskivid on käik ja samm (ingl *move and step*). Astmelise struktuuri (ingl *move structure*) ehk käikude ja sammude (ingl *move and step*) analüüsimeetod on 1981. aastast alguse saanud ja siiani edasi arendatav meetod, millega üldjuhul analüüsitakse akadeemilisi tekste (Moreno, Swales 2018: 40, eesti keele kohta Reinsalu 2018: 32–33). Analüüsimeetodis jaotatakse tekst funktsiooni alusel käikudeks ja sammudeks. Käik, mis koosnevad sammu(de)st, on kommunikatiivse ülesandega retooriline või diskursuseüksus (Swales 1990: 141; Swales 2004: 228). Sammud võivad olla lausest väiksemad või suuremad üksused, mis tavaliselt sisaldavad öeldist (vahel ka verbi nominalisatsiooni) (Moreno, Swales 2018: 49). Käikude ja sammude analüüsimeetod aitab leida ka tekstides ilmnevaid konstruktsioonilisi mustreid (Moreno, Swales 2018: 58).

1.5. Näite sissetoomise signaalkeelendid

Bakalaureusetööks otsisin signaalkeelendeid, millega kirjandi mustandites osutatakse sellele, et järgneb näide. Signaalkeelendeid võib olla erinevaid. Siin võimalike signaalkeelendite ülevaates olen jaotuse teinud vastavalt sellele, millist ülesannet need näidete algused tekstis täidavad. Akadeemiliste tekstide kohta on täheldatud

(Jürine 2018: 283), et kasutatud keelend sõltub nii teksiosa funktsioonist kui ka kontekstist. Sama kehtib ka kirjandite näidete alguste kohta.

1.5.1. Esiletõstvad signaalkeelendid

Paaris õppematerjalis on esitatud vahendeid, millega näiteid saaks alustada: nii „Arutleva hariduse” kui „Kirjutamise kunsti” õpikus on kirjas, et keelendit *näiteks* võib kasutada näitele üleminekuks (AH 2008: 10; Ehala 2000: 88). Ka akadeemilisi ehk argumenteeriva struktuuriga artikleid uurivas bwrite'i projektis on leitud, et eesti keeles kasutatakse *näiteks*, kuid ka *nagu näiteks* ja *nagu* (Hint jt 2022b)². Nii *näiteks* (*näide* ainsuse saav kääne) kui ka *nagu* kuuluvad siduvate ühendavate konnektiivlaiendite hulka, mis tõstavad esile või täpsustavad mingit nähtust vms (T. Hennoste 2017: 485; Erelt 2017c: 615). Sellest võib järeldada, et siduva ühendava konnektiivlaiendit kasutava algusega näide saab täpsustada juba olemasolevat teksti ja/või sellise algusega näiteid on võimalike näidete kogumist esile tõstetud. Seega võivad ka teised funktsioonilt siduvad ühendavad konnektiivlaiendid näited alustada, et teksti täpsustada või näidet kogumist esile tõsta.

Peale selle sobivad näite alguseks nimisõna *näide* teised käändevormid. Kuna tulemusnimetus *näide* on omakorda üks vorme, mis on arenenud verbist *näitama* (*näit-* + *-e* → *näide*) (Kasik 2015: 210–211), siis võivad näitele viidata ka teised selle verbiga samasse sõnaperre kuuluvad vormid. *näitama* on arenenud verbist *näima* (Kasik 2015: 150), mis annab edasi tähendust midagi kellelegi näha võimaldama (Sõnaveeb 2). Astmevahelduseta sihitule verbile *näima* vokaalilõpulisele tüvele on lisandunud liide *-ta-* (*näi-* + *-ta-* + *-ma*) (Kasik 2015: 149–150). Lisaks on *näitama* verbist edasi arenenud seisundiomadussõna *näitlik* (*näit-* + *-lik*) (Kasik 2015: 320; 357) ning sellest omakorda muutmisverb *näitlikustama* (*näitlik-* + *-sta-* + *-ma*) (Kasik 2015: 121–122; 154–155), mis tähendab millegi abil selgitama või nägemismeelt kasutades selgeks tegema (Sõnaveeb 3).

Kuna kõik eelnevalt mainitud sõnad on seotud mingil kujul näitamise või näidetega, siis sobiks näitele viitamiseks ka sarnase tähendusega laensõnad. Ladina laensõna *illustreerima* tähendab ühe tõlgendusena “selgitavaid näiteid esitama” (VSL).

² bwrite'i projekti tulemused võivad tuleneda kasutatud materjalist – akadeemilised artiklid keeleteemalistest perioodikatest – ning on veel esialgsed. Selle tõttu ei ole need siinse töö tulemustega täielikult võrreldavad.

1.5.2. Võrdlevad signaalkeelendid

Kuna argumendi osad – eriti väide ja näide – peaksid olema omavahel seoses (AH 2008: 8–14) ja riigieksami kirjandis tuleb esitada poolt- ja vastuväiteid, millele tuleb leida vastavaid näiteid (Eristuskiri: 9), peaks õpilane kasutama ka eelnevaga, eriti väitega, võrdlevaid keelendeid. Ehala on selleks pakkunud välja *nii* ja *nõnda* (Ehala 2000: 88).

Peale selle on Ken Hyland leidnud, et akadeemilistes tekstides kasutatakse üleminekuid, milleks on tavaliselt sidesõnad ja määrsõnafraasid, et näidata eri argumendi osade vahelisi seoseid. Need seosed võivad olla lisavad, põhjuslikud või vastandavad. (Hyland 2005: 49–50, 55) Seega võib õpilane oma argumenteerivas kirjandis kasutada sidesõnu nagu *aga* ja *kuid*.

1.5.3. Viitavad signaalkeelendid

Kuna kirjand peab olema sidus sisulis-vormiline tervik (Eristuskiri: 11), siis võivad õpilased sidususe loomiseks kasutada viitavaid signaalkeelendeid. Kohesiooniks – grammatiliste ja leksikaalsete vahendite kasutamine, et tekstis teatud entiteete ühendada – saab kasutada asesõnu (Das, Taboada 2018: 744, 765). Definiitsed määratlejad nagu *see* või *selline* saab kasutada endofoorseks anafoorseks viitamiseks, kus juba tekstis olnud nimisõnafraasile viidatakse (Erelt 2017a: 75; Pajusalu 2017b: 566–567, 579–580). Seega võib õpilane oma näite alustamiseks kasutada signaalkeelendeid, mis viitavad väites olnule.

1.5.4. Andmepõhised signaalkeelendid

Lisaks võivad näite algusi signaliseerida muud keelendid, millel ei ole otseselt muude argumendi osadega siduvat funktsiooni, kuid need viitavad autoriteedile ja/või andmetele. On leitud, et õpilased kasutavad oma argumentide toetuseks arvandmeid sisaldavaid faktilisi näiteid (Lepajõe 2011: 80–81). Seega võiksid näidete algusele viidata arvsõnad.

Uurimistulemused näitavad ka, et õpilased toetavad oma argumente, tuues näidetes autoriteete, näiteks kirjanikke (Lepajõe 2011: 81, 89, 120; Nurmela 2022: 34, 36–37, 48–49). Seega võib näite olemasolule viidata pärisnime mainimine.

Kuna autoriteetseid isikuid võidakse tsiteerida ja nende loodud teoseid nimetada (Lepajõe 2011: 97, 104; Nurmela 2022: 31, 33–34, 49–52), siis võib juhtuda, et näite algusele viitab ainult tsitaat või teose pealkiri ning muid signaalkeelendeid ei ole kasutatud.

1.6. Mõisted

Olen siia peatükki koondanud töös kasutatud olulisemad mõisted. Esitan need eraldi, sest mitmed neist olen oma uurimuse jaoks kohandanud eri teoreetiliste raamistike põhjal ning et see alapeatükk aitaks lugejal kasutatud mõisteid paremini mõista ja jälgida.

Argument on väitest, tõestusest ja järeldusest koosnev mõnd seisukohta toetav või ümber lükkav mõttekäik (van Eemeren jt 1997: 208, 210; kirjandi kontekstis eesti keeles nt Lepajõe 2002: 270). Lisaks võib väidet ja tõestust ühendada ja seostada väite selgitus, mis avab ja selgitab väidet, et tagada tõestuse olulisuse arusaadavus (AH 2008: 8–12; Toulmin: 98–100). Seega koosneb argument väitest, selgitusest, tõestusest ja järeldusest. Kirjandites võidakse argumenti ülesehituse viisi kasutada sisulõigu ülesehitusviisina (vt nt Kern, Võik 2014: 103; Kiik jt 2022).

Näide = N on argumenti osa, mis tõestab väidet (van Eemeren jt 1997: 208). Siinses töös kuuluvad näite alla ka muud tõestuste liigid, mida Eesti Väitlusseltsi õpikus “Arutlev haridus” on eraldi nimetatud statistikaks, teaduslikeks uuringuteks, analoogiaks, autoriteediks või loogikaks (AH 2008: 13–14).

Näite käik on kirjandi sisulõigus olev argumenti osa. Kirjandi sisulõik kui argument (vt nt Kern, Võik 2014: 103; Kiik jt 2022) koosneb käikude ja sammude analüüsimeetodi (Moreno, Swales 2018; Swales 2004) järgi väite, selgituse, näite ja järelduse käikudest. Käik, mis koosneb sammu(de)st, on kommunikatiivse ülesandega retooriline või diskursuseüksus (Swales 2004: 228). Näite käigu kommunikatiivne eesmärk on tõestada sisulõigu peamist mõtet ehk argumenti väidet (van Eemeren jt 1997: 208; vt nt ka Ehala 1999: 61–63).

Näite käigu samm on kirjandi sisulõigu (kui argumenti) näite moodustavad kommunikatiivse funktsiooniga tekstiosad. Sammud võivad olla lausest väiksemad või suuremad üksused, mis tavaliselt sisaldavad öeldist (vahel ka verbi nominalisatsiooni) (Moreno, Swales 2018: 49).

Näite käigu alustamise samm on näite käiku kuuluv kommunikatiivse funktsiooniga üksus ehk samm, mis viitab, et teksti selles osas minnakse eelnevalt käigult üle näite käigule ehk alustatakse näitega.

Näite käigu näitelt näitele siirdumise samm on näite käiku kuuluv kommunikatiivse funktsiooniga üksus, mis viitab, et teksti selles osas minnakse eelnevalt näitelt üle järgnevale näitele.

Näite algus on näite alustamise või siirdumise samm. Näite alguses minnakse kas eelnevalt käigult või näite eelmiselt sammult üle järgmisele. Süntaktiliselt on alustamise või siirdumise sammu ulatus näite esimene lause, kui see on lihtlause, või liitlause esimene osalause, kui esimene lause on liitlause.

Signaalkeelend on keelevahend, millega kirjutaja viitab, et tekstis alustatakse uue sammuga. Võimalusel seob väljend uut osa eelnevaga.

Väide = V on argumendi väide ehk seisukoha väljendamise osa (vt nt van Eemeren jt 1997: 208).

Selgitus = S on argumendi väite selgitus ehk väite avamise ja selgitamise osa (vt nt AH: 8–12).

Järeldus = J on argumendi järeldus (vt nt van Eemeren jt 1997: 210).

Tekstipõhised signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis kasutavad näite sisse toomiseks teksti sidumise keelevahendeid (*näiteks, lisaks*).

Esiletõstvad signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis tõstavad näidet muust tekstist esile ja/või täpsustavad teksti, et oleks aru saada, et algamas on näide (*näiteks*).

Eelnevaga võrdlevad signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis võrdlevad näidet sellele eelnenud argumendi osadega (*sarnaselt*).

Eelnevale viitavad signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis näite alguses viitavad eelnevas tekstis olevale nimisõna(fraasi)le (*selline*).

Eelnevaga seovad signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis seovad näite eelneva tekstiga (*eelnev*).

Sisupõhised signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis kasutavad näite sisse toomiseks autoriteeti ja/või andmeid. Sisupõhised signaalkeelendid jagunevad aega väljendavateks ja andmepõhisteks signaalkeelenditeks (2020. aastal, Marika Korolev).

Aega väljendavad signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis kasutavad näite esitamiseks kindlaid ajaväljendeid (*hiljuti*).

Andmepõhised signaalkeelendid on signaalkeelendid, mis kasutavad näite esitamiseks pärisnimesid, teoste pealkirju või lühendeid (*George Orwell*).

2. Materjal

Bakalaureusetöö materjal on 2022. aasta eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse kirjandi kirjutamisprotsessi ühe etapi sisulõigud ja neile antud tagasiside.

2.1. Materjali allikas

18.02–14.04.2022 toimus Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud kursus, mille eesmärk oli toetada abituriente eesti keele riigieksamiks valmistumisel. Kursusel tehti eksami lugemis- ja kirjutamisosa sammhaaval läbi protsessikeskse kirjutamise meetodil (24 sammuga...). Kogu kursusel tehtavad ülesanded pidid õpilased esitama keskkonda Eli Review³.

Põhiosa toetasid õpilastele küsimusteks avatud suhtluskeskkond Slack⁴, rühmajuhendajate ja abiturientide vaheline suhtlus meili teel ja üheksa Zoomi-õpikoda, kus iga rühmajuhendaja abiturientid kogunesid, et koos eksami(korralduse) üle arutada, ülesandeid lahendada, küsimusi küsida jms.

Eli Review on veebikeskkond, mille eesmärk on edendada kaasõppija tagasisidel põhinevat õpet ja soodustada kriitilise mõtlemise oskuse arengut (Eli Review 1). Spetsiaalses veebikeskkonnas kasutatava kaasõppija tagasiside kasulikkust on Eestis uurinud Djuddah A. J. Leijen (Leijen 2016), kes oli ka ettevalmistuskursuse meeskonna ekspertliige.

Eli Review keskkonnas saab juhendaja õpilastele anda etappide kaupa ülesandeid, õpilased neid ülesandeid täita ja anda oma kaaslastele suunatud tagasisidet. Õppejõud saab vajadusel esitatud töödele omapoolset tagasisidet anda ja kaasõpilaste antud tagasisidet vaadata ning olulisemad kommentaarid esile tõsta. Õpilased saavad tagasisidest lähtudes teha oma tööle paranduste plaani ning esitada uue parandatud ja täiendatud töö. (Eli Review 2)

2.2. Materjali taustainformatsioon

Uurimistöös kasutatavad materjalid on abiturientide mustandite sisulõigud ühest ettevalmistuskursuse kirjandi ülesande etapist. Kirjandi ülesanne on seotud kursuse jaoks loodud eksamitööga, mille peateema oli sõnavabadus ja vastutus tänapäeval.

³ Eli Review' veebikeskkond: <https://elireview.com/>.

⁴ Slacki veebikeskkond: slack.com.

Proovieksam koosnes nii lugemis- kui kirjutamisosast. Lugemisosas alustekstiks anti kaks eksmamiitöö nõuetele vastavalt lühendatud artiklit: Grete-Liina Roosve artikkel „Tühistage lumi ja tühistage koroona” ehk kust pärineb nn *cancel culture*”⁵ ja Kertu Moppeli arvamuskirjandusartikkel „Kertu Moppel: ma tegin ainult nalja!”⁶. Kirjutamisülesanne oli kirjutada arutlev kirjand, milles tuli analüüsida vastutuse ja sõnavabaduse seoseid tänapäeva ühiskonnas ning tuua näiteid ühiskonnast, meediast, filmikunstist või ilukirjandusest (vt lisa 1.1). Nagu riigieksamilgi (Eristuskiri: 5), võisid õpilased ideid ammutada lugemisülesande tekstidest ja tsitaatidest.

Kursusel tehti protsessikeskse kirjutamise meetodit kasutades kõigepealt läbi lugemisülesanne ning seejärel keskenduti kirjutamisülesandele. Enne siinses uurimistöös kasutatavat sisulõikude kirjutamise etappi pidid õpilased läbi tegema järgnevad ülesanded.

1. Õpilane pidi süvenema kirjandi ülesande sõnastusse ja jagama kirjutamisülesande mõtteliselt terviklikeks osadeks.
2. Peale ülesandesse süvenemist tuli õpilasel käsitsi teha võimalikult paljude mõtetega märksõnade ja/või fraasidega mõttevisand.
3. Õpilane pidi mõttevisandit käsitsi täiendama, korrastama ning sarnased mõtted grupeerima.
4. Abiturient pidi igale visandi mõttegrupile leidma kokkuvõtliku märksõna ehk nn pealkirja ning gruppidele lisama võimalikult palju autori ja allikaga näiteid.
5. Mõttegruppidest pidi õpilane välja valima parimad näited ning neid täpsustama ja täiendama.
6. Igast näitest/näitegrupist lähtuvalt pidi õpilane sõnastama väite (koos selgitusega). Vajadusel võis lähtuda ka kokkuvõtlikust mõttegrupi märksõnast ehk pealkirjast.
7. Õpilane andis anonüümselt oma kaasõpilaste näidete ja väidete paaridele tagasisidet, kus ta pidi hindama, kas näited olid asjakohased ja väited toetasid neid piisavalt. Lisaks tuli kaasõppija tööd vaadates hinnata, kas näited ja väited on nõutud kirjutamisülesande valdkondadest, ning lahti kirjutada, kuidas sobib

⁵ Grete-Liina Roosve artiklit „Tühistage lumi ja tühistage koroona” ehk kust pärineb nn *cancel culture*” saab lugeda siit: <https://www.err.ee/1608140419/tuhistage-lumi-ja-tuhistage-koroona-ehk-kust-parineb-nn-cancel-culture>.

⁶ Kertu Moppeli artiklit „Kertu Moppel: ma tegin ainult nalja!” saab lugeda siit: <https://www.err.ee/1608208675/kertu-moppel-ma-tegin-ainult-nalja>.

kaasõppija näide avama seost vastutuse ja sõnavabaduse vahel tänapäeva ühiskonnas ehk kuidas näide haakus kirjutamisülesandega.

Õpilasel oli ülesannete vahel võimalus osaleda ka Zoomi-õpikodades, kus ta sai rühmajuhendajalt küsimusi küsida ning kaasõpilastega suhelda. Lisaks sai rühmajuhendaja lahti seletada abiturientidele segaseks jäänut ning tutvustada õppematerjali.

Kursusel kasutatud õppematerjal

Eelmainitud õppematerjal (Kiik jt 2022), mille üks kaasautor ma olen, on loodud 2022. aasta eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse jaoks.

“Mõttest sisulõiguni” Eksamieksperdi blogipostituses on kirja pandud, kuidas mõttest jõuda lõigu tervikliku sisuni. Selle jaoks peab kõigepealt leidma hea konkreetse ja illustreeriva näite ning selle baasilt looma enda seisukohta avava väite koos selgitusega. Seejärel peab kirjutaja väite koos selgitusega esitama enne näidet ning lisama lõiku eelnevat ja kirjutamisülesannet arvestava järelduse. Järeldus peab olema kokkuvõtte või üldistus sellest, mis on lõigu sõnum. (Kiik jt 2022) Seega järgib õppematerjali valmis sisulõik argumenteeriva lõigu ülesehitust.

2.3. Uurimise all olnud kirjutamisprotsessi etapp

Peale eelmainitud etappide läbimist pidi õpilane kaasõppija tagasisidet arvestades valima välja kolm kuni neli näidete ja väidete paari ning nende põhjal kirjutama esimese sisulõikude mustandi, kus vastavalt õppematerjalile (Kiik jt 2022) ja ülesandele pidi lõigus olema väide koos selgitusega, seejärel näide ning lõpuks järeldus (vt lisa 1.2.). Seega vaadeldakse uurimistöös kirjutamisprotsessi seitsmendat etappi, kus õpilane pidi esmakordselt koostama lõigu. Sisulõigu mustandit kirjutades pidi õpilane jälgima lõigu struktuuri ja sisu loogilisust, kuid mitte veel sidusust, stiili ega õigekirja.

2.4. Uurimise all olnud tagasisideülesanne

Peale sisulõigu mustandi kirjutamist pidi õpilane anonüümselt kaasõpilaste lõike tagasisidestama (vt lisa 1.3.). Õpilane hindas, kas kaasõppijate lõigud olid kirjutamisülesandega kooskõlas. Lisaks pidi õpilane valima kaasõpilase sisulõikudest ühe ning tuvastama, kus olid tema jaoks kaasõpilase lõigus väide, selgitus, näide ja järeldus. Kui midagi oli puudu või ei sobinud lõiku, sai õpilane ka selle kirja panna ning oma arvamust põhjendada. Tagasisideülesandes anti ka soovitus kaasõpilast kiita.

Tagasisiderühmades oli tavaliselt kolm õpilast, mistõttu sai iga õpilase sisulõikudest olla analüüsitud kuni kaks. Siiski võis juhtuda, et kõik õpilased ei andnud üksteisele tagasisidet või analüüsisid kaasõpilased täpselt sama lõiku – sel juhul sai õpilane tagasisidet ainult ühele lõigule. Kuid oli ka juhtumeid, kui üks õpilane analüüsis rohkem kui ühte lõiku.

2.5. Valim

Valimisse ongi koondatud esmakordsete sisulõikude mustandid. Määratud kuupäevaks oli töö esitanud ja vähemalt ühelt kaasõpilaselt lõigu analüüsi tagasisidet saanud 142 abiturienti, kuid kõigi tööd ei jõudnud lõppvalimisse⁷.

Lõppvalimisse jäi 108 õpilase mustandit, 157 sisulõiku, 1138 lauset ja 15 279 sõna.

⁷ Materjalidest eemaldati algvalimi saamiseks kõikide õpilaste tööd,...

1. ...kes olid esitanud vale ülesande, nt mõtete kogumise ülesande või terve kirjandi.
2. ...kes ei olnud vähemalt ühte eelmistest kirjandi protsessikeskse kirjutamise ülesannetest esitanud, sest vastasel juhul oleks valimisse võinud sattuda õpilaste töid, kes ei ole protsessikeskse kirjutamise meetodiga kursis ning ei ole seda järginud. Seega oleks töö olnud erinev.
3. ...kes ei olnud järgnevat tagasisideülesannet teinud.

Pärast esmast analüüsi eemaldas algvalimist kõikide õpilaste tööd,...

1. ...kes ei olnud saanud oma sisulõikudele (piisavalt) tagasisidet (vt pt 3.1).
2. ...kelle näidete ja muude argumendi osade piiridest ei olnud võimalik aru saada (vt pt 3.1).

3. Meetod

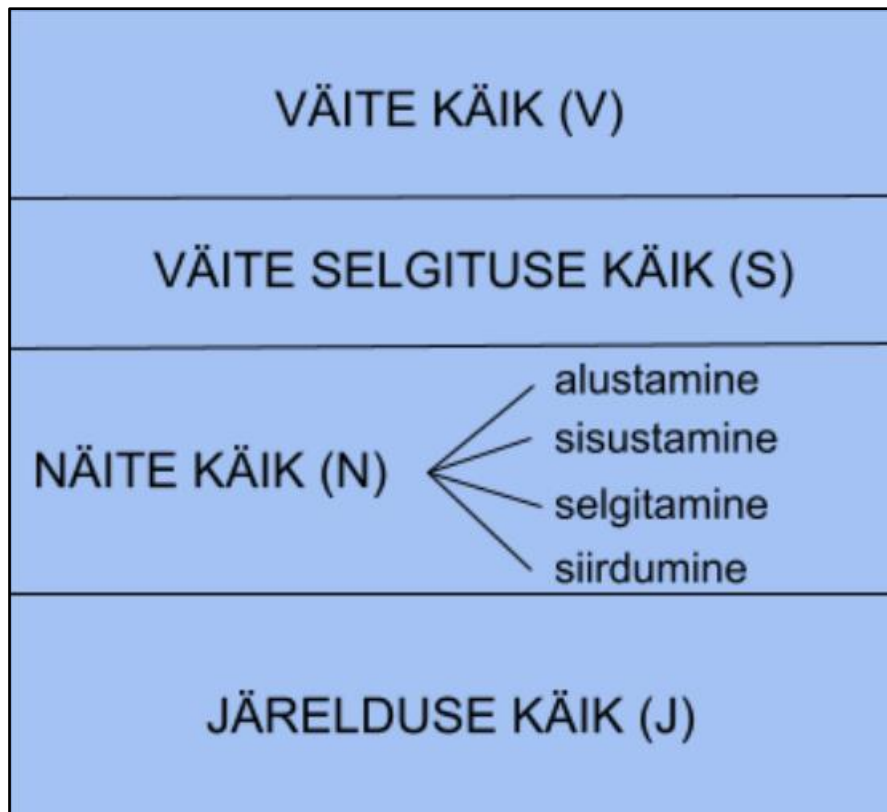
Materjali analüüsis kasutasin Swalesi žanrianalüüsi (käikude ja sammude tuvastus), kvantitatiivset automaatotsingut ja automaatset sõnaliikide määramist.

Enne materjali analüüsi koondasin Eli Review keskkonnast RTF-formaadis saadud kõikide õpilaste tööde mustandid TXT-formaadis tekstifaili ja CSV-formaadis tabelisse kasutades PyCharmi ja Pythonit (versioon 3.7). Saadud CSV-failis olid andmed analüüsimiseks jagatud nii, et esimeses tulbas oli õpilase RTF-failist saadud kood (nimi, kood ja ülesande pealkiri ja selle ID-kood), kolmandas tulbas oli õpilase sisulõik ning neljandas tulbas iga sisulõigu lause eraldi real. Teise tulpa tekitas programm ID-koodi, mis koosnes õpilase järjekorranumbrist, õpilase sisulõigu järjekorranumbrist ning õpilase sisulõigu lause järjekorranumbrist (nt ID-kood 1_3_2 tähistab esimese õpilase kolmanda sisulõigu teist lauset). Sel viisil sain terviktekstide tekstifaili ja tabeli.

3.1. Käikude ja sammude analüüs

Pärast terviktekstide töötlemist ning argumendi osade leidmist analüüsisin kõiki lõike kasutades käikude ja sammude (ingl *move and step*) analüüsimeetodit. Kuigi käikude ja sammude meetodiga on varem pigem akadeemilisi tekste uuritud, siis Hint, Leijen ja Jürine on viidanud, et kirjandid ja akadeemilised tekstid on argumentatsiooni kasutamise, kindla ülesehituse ning kohesiooni- ja koherentsivahendite tõttu sarnased (Hint jt 2022a: 327, 338, 340–342). Seetõttu on põhjendatud selle meetodi kasutamine ka kirjandite uurimiseks. Analüüsimeetod aitas leida tekstiosad, milles õpilane osutas, et algamas on näide.

Siinses töös ühtivad lõigu tasandil argumendi osad ja žanrianalüüsi käigud. Seega on lõigus väite (V), väite selgituse (S), näite (N) ja järelduse (J) käigud. Töös keskendun näite käigu sammudele. Analüüsi käigus leidsin, et näite käigus võib esineda neli sammu: alustamine, sisustamine, selgitamine ja siirdumine (vt joonis 1). Alustamise sammus kasutatakse signaalkeelendeid, et anda märku eelmiselt käigult (nt väite selgituselt) uuele ehk näite käigule üleminekust. Sisustamise sammuga avatakse näite sisu. Selgitamise sammuga seletatakse näite sisu. Siirdumise sammuga minnakse ühelt näitelt üle teisele ehk alustatakse uut näidet sama näite käigu sees. Siinses töös olen vaadelnud alustamise ja siirdumise samme, sest nendega alustatakse näiteid.

Joonis 1. Kirjandi sisulõigu käigud ja näite käigu sammud.

Käikude ja sammude analüüsi kasutades määrasin kõikide algvalimi lõikude argumendi osad ehk käigud. Argumendi osade ja käikude vahe seisneb selles, et argumendis võib olla näiteks mitu eri väidet järjestikku, kuid käikude ja sammude analüüsis loetakse need ühe väite käigu alla. Analüüsi käigus lisandus ka märgend “?”, mis viitas, et lause kommunikatiivne funktsioon oli küsitav, ja märgend “K”, mis viitas, et õpilane oli enda teksti kommenteerinud ehk tegemist oli metatekstiga (see on loomulik, kuna tegemist oli mustandiga). Et ebamääraseid kohti vähendada ja saada aimu, kas ja mille põhjal õpilased argumendi osi ära tunnevad, võrdlesin enda märgendusi tagasisideülesandes olnuga. Tagasisideülesandes olid kaasõppijad pidanud valida õppija ühe sisulõigu ja selle “märgendama”, kasutades väite (VÄIDE), selgituse (SELGITUS), näite (NÄIDE) ja järelduse (JÄRELDUS) märgendeid. Eli Review keskkonnas pidid nad valitava lõigu osa markeerima ning kommentaarina kirjutama valitud märgendi ning selle järele teksti, mis kuulus valitud argumendi ossa (vt lisa 1.3, näide 1).

(1)

Ühtlasi on omavahel seotud sõnavabadus ja vastutus nõnda, et just sõnavabadus on parim vahend, millega kutsuda inimesi või organisatsioone vastutama. (osaliselt VÄIDE)

Sarnase julge sammu astus näiteks Edward Snowden - mees, kes aastatel 2013-2014 lekitas suurel hulgal riigi luuretegevuse salastatud dokumente. (NÄIDE)

Säärane suursugune paljastustegevus tõi avalikkuse ette inkrimineerivat informatsiooni, mille kogumisest avalikkus vähimalgi määral teadlik ei olnud ja mis ohustasid privaatsust ning laias laastus isegi demokraatiat. (SELGITUS)

Lekitades seda informatsiooni ning kasutades sõnavabadust, kutsus Snowden põhimõtteliselt üles nii organisatsioone kui riiki laiemalt vastutama. (SELGITUS)

Olgugi, et ka Snowden ise pidi tehtu ja öeldu eest tõsiselt "vastutama" - vanglakaristuse, mitmete süüdistuste ja karistustega - sai eesmärk täidetud. (PUUDUB)

Näiteks tunnistati National Security Agency luuretegevus aastal 2020 kohtus seadusevastaseks, seega pidi NSA vastutama. (NÄIDE)

(ID 101_4_1–101_4_6)⁸

Oli märgata, et kaasõpilased olid tagasisidestamiseks ja analüüsimiseks valinud lõike, mille puhul oli väite, selgituse, näite ja järelduse kindlaks tegemine lihtsam ehk ka mina ei olnud märgenduses kahelnud ega kasutanud märgendit “?”. Siiski leidsin lõikudes kohti, kus õpilane ei olnud lauset või fraasi ühegi argumendi osana näinud ja jätnud ala tühjaks (analüüsis said sellised kohad puuduva märgendi tunnuse “P”). Viimaks ilmes ka, et mõned õpilased on saanud õppematerjalis olevast “selgitusest” (Kiik jt 2022) valesti aru. Nimelt ei märgitud sellega ainult väite selgitust, vaid ka näidet selgitavat teksti.

Peale enda ja õpilaste märgenduste võrdlemist leidsin 19 lõiku, kus jäi ikka ebaselgeks just näite käigu ulatus. Selle tõttu tegin õppematerjali koostajatest kaasautoritele küsimustiku, kuhu lisasin lõigud (kaks sama juhisega küsitlust, milles oli vastaval 9 ja 10 lõiku), kust palusin neil leida ning kopeerida osad, mis nende jaoks olid näited (Küsimustik 1, Küsimustik 2).

Arvestades vastuseid leidsin, et mõnede õpilaste lõikudest ei ole võimalik näiteid eristada, sest ei ole võimalik vahet teha näiteks sellel, kus algab/lõpeb õpilase enda mõte ning algab/lõpeb näide.

Viimaks tuligi eemaldada ka õpilaste lõigud, millele ei olnud üldse või piisavalt tagasisidet antud (kaasõpilased ei pidanud märgendama kõiki lõike ja mõndadel lõikudel oli märgendatud näiteks ainult üks lause), ning lõigud, mille näite käigu ulatus

⁸ ID-kood koosnes õpilase järjekorranumbrist, alakriipsust, õpilase sisulõigu järjekorranumbrist ja alakriipsust ning õpilase sisulõigu lause järjekorranumbrist.

oli ebaselge. Seega jäi lõppvalimisse 108 õpilase sisulõigu mustandit, kokku 157 sisulõiku. Selles andmestikus saan võrrelda nii kõikide õpilaste kõikide sisulõikude mustandeid, lõppvalimisse jäänud sisulõike (157) ning eraldi lõppvalimi sisulõikude näite käike (191).

3.2. Signaalkeelendite otsimine

Peale näite käikude kindlaks tegemist hakkasin analüüsima nende alustamise ja siirdumise samme. Selleks otsisin kõigepealt automaatselt signaalkeelendeid, mida oli eri (õppe)materjalides mainitud. Otsisin nii kõikidest sisulõikudest, lõppvalimi lõikudest kui ka lõppvalimi näidetest Eesti Väitlusseltsi õpikus (AH: 10) ja Ehala õpikus „Kirjutamise kunst” (Ehala 2000: 88) mainitud näidetele üleminekuid *nii*, *nõnda* ja *näiteks*. Lisaks otsisin ka *näite* teisi vorme ning sõna *nagu*. (vt lisa 2)

Peale seda vaatasin „käsitsi” kõik lõppvalimi lõigud läbi, et teha kindlaks, kas kõik automaatselt otsitud signaalkeelendid asuvad näidete alustamise ja siirdumise sammudes ning et leida uusi signaalkeelendeid, mis võiksid näite alustamisele viidata.

3.3. Sõnaliikide leidmine

Paralleelselt peamiselt kvalitatiivse signaalkeelendite otsimisega määrasin automaatselt kõikide sisulõikude, lõppvalimi sisulõikude ja eraldi lõppvalimi näidete sõnade sõnaliigid, et hiljem oleks vajadusel tulemuste illustreerimiseks võimalik seostada kindlaid signaalkeelendeid sõnaliikidega. Selleks kasutasin samuti PyCharmi ja Pythonit (versioon 3.7) ning EstNLTK teeki⁹ (Laur jt 2020).

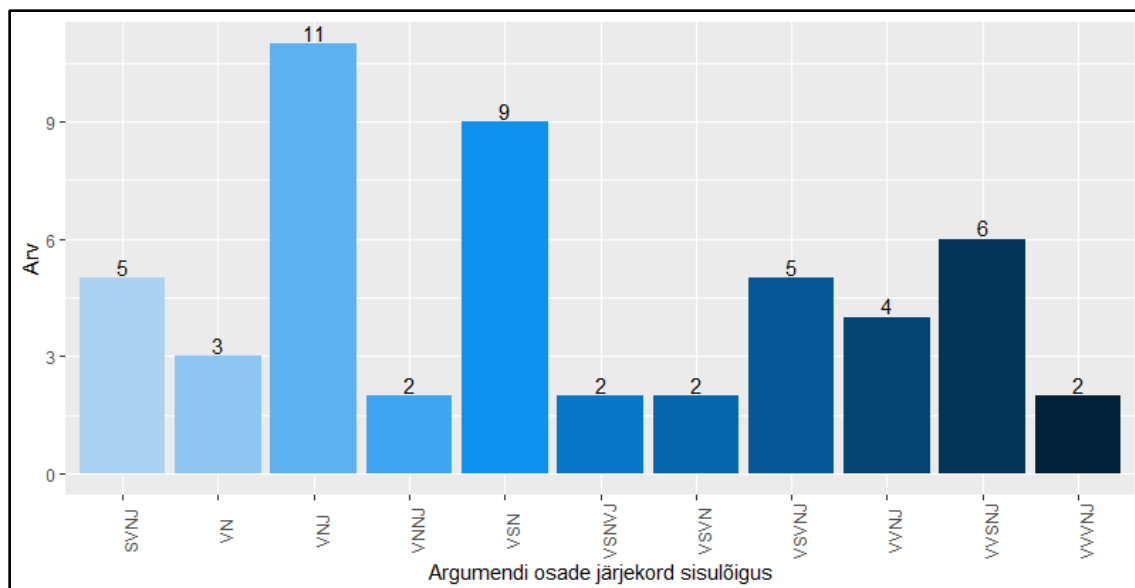
⁹ EstNLTK repositoorium: <https://github.com/estnltk/estnltk?fbclid=IwAR0SRXiBfblQjRC6fihmku9G-mSu4sT6dOd0ALn5jvj4l5mg1lQthdy5MgM>.

4. Tulemused ja arutelu

Peatükis olen kõigepealt esitanud argumendi osade ehk käikude paiknemine sisulõigus, seejärel keskendunud sammudes leitud signaalkeelenditele ning viimaks andnud ülevaate näite äratundmisest, kui signaalkeelendiks on *näiteks*. Lõpuks vaatlen ka seda, kuidas õpilased *näiteks* kasutusse suhtuvad.

4.1. Näite paigutus võrreldes teiste lõigu osadega

Pärast eraldi kõikide argumendi väidete (V), väite selgituste (S), näidete (N) ja järelduste (J) määramisest selgus, et 157 sisulõigust 62 ehk u 40% lõikudest järgisid väide-selgitus-näide/näited-järeldus lõigu ülesehitust. Ülejäänud 95 (u 60%) lõigu puhul oli lõigu ehitus teistsugune. Erineva lõigu ülesehituse kasutus võis tingitud olla näiteks sellest, et vaadeldav etapp oli esimene kord, kui õpilane pidi tervikliku lõigu koostama ning selle tõttu võis mõtteid ühes lõigus olla liiga palju või vähe. Ülesehitusviis võis tingitud olla ka teisiti kirjutamise harjumusest. Nimelt kursuse lõpus olnud tagasisideküsimustikus 41 vastanust kasutas ettevalmistuskursuse õppematerjale iga ülesande lahendamiseks ainult 26,8% õpilastest ja peaaegu iga ülesande lahendamiseks 34,1% õpilastest (Küsimustik 3). Seega võis õpilane lõigu üles ehitada koolis õpetatud viisil. Selleks võis ta näiteks kasutada M. Hennoste tekstiõpetuse õpiku lõigu ülesehituse kirjeldust, kus lõik koosneb ideelausest ja tugilausetest (M. Hennoste 1999: 31), mis otseselt ei suuna õpilast ideelauset näiteks selgitama ega tõendama või järeldusi tegema.

Joonis 2. **Sisulõikudes enim esinenud ülesehitused (v.a VSNJ).**¹⁰

95 sisulõigust 44 lõigus esines unikaalne argumendi osade järjestusviis. Nagu jooniselt 2 näha, siis ülejäänud 51 sisulõigus kattus järjestusviis vähemalt ühe teise lõiguga. Kõige rohkem kasutati VNJ (väide-näide-järeldus) (vt pt 1.6) ülesehitust ning sellistes lõikudes väite selgitus puudus. Üheksa lõiku oli VSN (väide-selgitus-näide) järjestusega, see tähendab puudus järeldus. Selline ülesehitusviis on pigem omane ingliskeelsetele esseedele, kus kasutatakse Toulmini argumenteerimisviisi ehk esitatakse seisukoht ehk väide, tõend ehk näide ja loogiline seos ehk selgitus, mis kirjeldab, kuidas näide tõestab väidet (Rex jt 2010: 57). Tulemus ühtib Kaldjärve doktoritöö tulemusega, kus peale VSNJ järjestuse kasutasid õpilased eksamikirjandites enim VSN ja VNJ lõigu ülesehituse viise (Kaldjärv 2014: 79).

See-eest võib ülejäänud 44 lõigu ülesehitus olla mõjutatud ka sellest, et tegu on ühe kirjandi protsessikeskse kirjutamise esimeste etappide mustandiga ning seetõttu võib lõik olla teisiti struktureeritud, lõigus võib olla palju mõtteid, nt on lõiku pandud mitu mõtet korraga ja selle tõttu on eri väiteid lõigu alguses palju.

Üldiselt võib väita, et näide asub kirjandi sisulõigus enamasti väite või selle selgituse järel ning sellele võib järgneda järeldus.

¹⁰ Siin ja edaspidi on kõik tulpdiagrammid tehtud kasutades R-i (versioon 4.1.2) ja Rstudiot (versioon 2022.02.0).

4.2. Signaalkeelendid

Signaalkeelendite leidmiseks analüüsisin näiteosi kasutades käikude ja sammude meetodit. Signaalkeelendid jäid sammude tasemele. See-eest ilmnes, et peale tekstis näite alustamise ja siirdumise funtsiooni oli keelenditel eraldi funktsioonid, mis sõltusid sellest, mida autor on soovinud öelda. Lisaks võis keelendi valik sõltuda eelnevast tekstist. Sellest tulenevalt jagunesid signaalkeelendid kuude rühma: esiletõstvad, eelnevaga võrdlevad, eelnevale viitavad, eelnevaga seostavad ning aega väljendavad ja andmetele toetuvad.

Lõppvalimis oli 157 sisulõiku ning neis omakorda 191 eraldi näidet. Ühes lõigus oli 1–4 näidet (keskmine 1,22, mediaan 1). Tabelis 1 on esitatud signaalkeelendite algvormid ja esinenud keelendite arv funktsiooniti.

Tabel 1. Materjalis esinenud algvormis signaalkeelendid funktsiooniti ja nende kasutuse arv.

Signaalkeelendi funktsioon	Signaalkeelendid	Arv
Esiletõstev	<i>ka, lisaks, musternäide, nagu, näide, samuti, üks</i>	84
Eelnevaga võrdlev	<i>aga, kuid, nii, niimoodi, paralleel, sama, samalaadne, sarnane, sarnaselt, taoline</i>	20
Eelnevale viitav	<i>see, selline</i>	10
Eelnevaga seostav	<i>eelnev</i>	1
Aega väljendav	<i>aastaarvud, hiljuti, kui, (millegi) ajal, (mingisugune) aasta, nüüd</i>	31
Andmetele toetuv	pärisnimed, lühendid, pealkirjad	369

4.2.1. Esiletõstvad signaalkeelendid

Esiletõstva funktsiooniga signaalkeelendid tõstsid näidet muust tekstist esile ja/või täpsustasid teksti, et oleks aru saada, et algamas on näide. Nende hulka kuulusid juba varem mainitud *näiteks* (esines kokku 49 korda) (vt näide 2) ja *nagu* (kokku 6 korda) (näide 3).

(2) „**Näiteks** võib tuua Jeffree Stari [...]” (ID 24_1_6)

(3) „[...] **nagu** juhtus juutuuberi PewDiePiega pärast seda [...]” (ID 84_3_8)

Esines ka teisi siduvaid ühendavaid konnektiivlaiendeid nagu sündmuste/osaliste vahelisi seoseid, tuntust, olulisust märkivad rõhumäärsõnad *ka* (15 korda, näide 4), *samuti* (3 korda, näide 5) ja *lisaks* (1 kord, näide 6) (Erelt 2017a: 61; Erelt 2017c: 615; T. Hennoste 2017: 485). *Ka* kohta on leitud ka, et see on kaasnemise tähendusega rinnastavale seosele viitav diskursusepartikkel, mis osutab, et nähtus vms ei pruugi olla ainuke (Metslang 2002: 58–60, 71) ehk see kuulub kogumisse.

(4) „**Ka** meie endine president Toomas Hendrik Ilves tõdes ühes oma kõnes [...]” (ID 45_2_5)

(5) „**Samuti** pälvis palju tähelepanu ka pealtnäha tõene uudis [...]” (ID 9_1_6)

(6) „**Lisaks**, enne eelmisi kohalikke valimisi [...]” (ID 20_2_6)

Esiletõstvas funktsioonis oli ka indefiniitne määratleja, kvantorpronoomen *üks* (vt näide 7), mida saab kasutada, et liigitada tekstis esinev viidatav mingisse kogumisse (Erelt 2017a: 75–76; Pajusalu 2017a: 383; Pajusalu 2017b: 588)

(7) „**Üheks** tuntumaks töökohustuseks on arstieetika koodeks [...]” (ID 16_4_3)

Peale selle kasutati ka teisi sõna *näide* muutevorme (vt näide 8). Näidete algustes esines vormid *näide* (3 korda), *näite* (2 korda), *näitena* (1 kord), *näiteid* (1 kord). Ühel korral kasutati liitsõna *musternäide*, millele eelnes asesõna *üks* (vt selgitus eelmises lõigus; näide 9).

(8) „Hea **näide** ümarast vastusest on lause [...]” (ID 67_1_3)

(9) „**Üheks** kajakambrite **musternäiteks** on alternatiivmeedia portaalid [...]” (ID 68_8_5)

Signaalkeelend *näiteks*

Kuna sõna *näide* translatiivi vorm *näiteks* kasutati kõige rohkem – 49 korda (selles arvestuses ei ole sisupõhiseid signaalkeelendeid), siis teen selle kasutamisest põhjalikuma ülevaate.

Tavaliselt on *näiteks* näitelause esimene sõna (42 korral 49st). Sageli on järgnevas näites ka pärisnimi (40) või nimi koos pealkirjaga (6). Lisaks on näite algustes kasutatud lühendeid ning ajamäärusi. *Näiteks* sõnaga koos on kasutatud näite algusele viitavaid sõnu *sarnane* ja *ka* ning ühel korral on *näiteks* ühendis *nagu näiteks* (vt tabel 2).

Tabel 2. näiteks signaalkeelendiga näite alguses koos esinenud muud signaalkeelendid.

Koosesinev signaalkeelend	Arv
Pärisnimi	40
Pealkiri	7
Lühend	3
Ajamäärus	3
Muu signaalkeelend	3

Vähestel kordadel esineb midagi näitesõna ees: näites 10 on lauses väiteosaga paralleele toov signaalkeelend *sarnane* enne *näide* muutevormi *näiteks*:

(10) „**Sarnase** julge sammu astus **näiteks** Edward Snowden [...]” (AASVSHH) (ID 101_4_2)¹¹

Lisaks võib näitele eelneda näite selgitus, üldistus/viide sellele, millest edasi kirjutama hakatakse:

(11) „**Multifilmid**, **näiteks** [...]” (SS) (ID 27_1_3)

näiteks ees võib olla ka seda iseloomustav sõna:

(12) „**Heaks** **näiteks** on [...]” (ASV) (ID 111_3_7)

näiteks juures on kasutatud modaalverbi *võima* ja *da*-infiniitse komplementverbi ühendit *võib tuua*, mille vahele kahes näites sõna asetub ning enne seda paigutub määrsõna (vt näide 13).

(13) „Seejuures **võib** **näiteks** **tuua** [...]” (DVSV) (ID 106_1_7)

näiteks signaalkeelendile järgneb kõige sagedamini mingi verb. 19 korrast 7 on kasutatud *olema*-verbi 3. isiku vormi *on* (näide 14), kaks korda on kasutatud verbide *saama*, *ütleva*, *võima*, *tooma* eri muutevorme. 12 korral esines *näiteks* järel nimesid (näide 15), 3 korral järgarvsõnu (näide 16) ja sidesõnu (*et* ja *kui*; näide 17).

(14) „**Näiteks** **on** avalikult **kutsunud** [...]” (SVDV) (ID 1_1_3)

(15) „**Näiteks** **Tallinna Reaalkooli** [...]” (SHH) (ID 33_1_3)

(16) „**Näiteks** **2006. aastal** [...]” (SOS) (ID 37_1_4)

¹¹ Kasutatud on EstNLTK sõnaliikide lühendeid:

https://estnlk.github.io/estnlk/1.2/tutorials/morf_tables.html?fbclid=IwAR39F0cyu8RURUPmaVoVs5bP5GidwwOeQpAViz-sW7wE6mwbAZQZeeu0MUw.

(17) „**Näiteks** kui veganlus [...]” (DJS) (ID 46_2_4)

Verbide ja nimede kasutusest tekivad mustrid *näiteks*-verb-nimi (7 korda; vt näide 18) ja *näiteks*-nimi-verb (2 korda; näide 19).

(18) „**Näiteks** sai Facebookis [...]” (SVH) (ID 9_1_5)

(19) „**Näiteks** Tartus ründasid [...]” (SHV) (ID 91_1_6)

Nimele võivad eelneda ka eeslisandid või täiendid ning verbiühendid. Sellised kombinatsioonid moodustasid mustreid:

näiteks - verb(iühend) - (eeslisandiga/täiendiga) nimi (näide 20)

või *näiteks* - (eeslisandiga/täiendiga) nimi - verb(iühend) (näide 21).

(20) „**Näiteks** võib tuua Jeffree Stari [...]” (SVVHH) (ID 24_1_6)

(21) „**Näiteks** diktatuuri riigi tunnustega Põhja-Koreas on [...]” (SSSSHV) (ID 52_3_3)

Kombinatsiooni '*näiteks* - verb(iühend) - (eeslisandiga/täiendiga) nimi' kasutati 11 korral ja kombinatsiooni '*näiteks* - (eeslisandiga/täiendiga) nimi - verb(iühend)' kasutati 5 korral. Kokku esines 16 signaalkeelendit *näiteks*, verbi ja nime sisaldavat näidet.

Analüüsis tuleb arvestada ka seda, et saava käände vorm *näiteks* on mõnel juhul kasutusel pigem tekstiseoseid loova partiklina. See sõnavorm ei pruugi keelekasutaja jaoks olla enam analüütiline (*näide* + saava käände lõpp -ks), vaid seda võidakse tajuda eraldi sõnana iseseisva terviktähendusega ja niisiis leksikaliseerununa (Lehmann 2002: 1–2). Seetõttu ei kasutata materjalis sõna *näide* muutevormi *näiteks* nii, nagu teisi *näide* vorme, kus kirjutaja on teadlikult valinud ühe sõna *näide* muutevormi. *näiteks* ülesanne on signalseerida argumendi uue osa (näite) algust. Sellele viitavad ülal välja toodud konstruktsioonid, kus signaalsõna ei vaja iseloomustamist, vaid *näiteks* vormile võib järgneda kohe näite sisu. Selles funktsioonis saab sõna *näide* muutevormi *näiteks* käsitleda teksti organiseeriva keelendina (vrdl näiteid 22 ja 23).

(22) „**Hea näite** olukorrale annab [...]” (ASSV) (ID 8_1_3)

(23) „**Näiteks** on avalikult kutsunud Peeter Oja oma Facebooki lehel Varro Vooglaidu rumalaks [...]” (SVDVHHPHSHHA) (ID 1_1_3)

4.2.2. Eelnevaga võrdlevad signaalkeelendid

Eelnevaga võrdlevad signaalkeelendid võrdlesid näidet sellele eelnenud väite (ja väite selgitusega). Materjalist leitud eelnevaga võrdlevad signaalkeelendid jagunesid kaheks: samastavad ja vastandavad. Samastavaid signaalkeelendeid kasutati rohkem (16 korda) ja mitmekesisemalt, vastandavaid leidis ainult neljal korral.

Samastamiseks kasutati nimisõna *paralleel* (1), omadussõna *sarnane* (7), viisimäärsõna *sarnaselt* (1) (vt näited 24–26). Paaril korral esines ka Ehala õpikus mainitud (Ehala 2000: 88) asemäärsõna *nii* (2 korda; vt näide 27). Peale selle kasutati ühel korral vormi *niimoodi*. (vt näide 28).

(24) „Kui tuua **paralleel** Eestiga [...]” (ID 32_2_5)

(25) „**Sarnaseid** situatsioone kajastas ka George Orwelli raamat "1984".” (ID 85_2_6)

(26) „**Sarnaselt** protestiti 2020 aastal Washingtonis rassismi vastu [...]” (ID 17_2_5)

(27) „**Nii** on öelnud ka Rita Holm [...]” (ID 114_3_3)

(28) „**Niimoodi** juhtus Ahto Lobjakaga.” (ID 75_4_4)

Samuti kasutati ekvatiivtarindeid, mis annavad edasi entiteetide intensiivsuseastmete samasust (Erelt 2017b: 438). Kasutati aseomadussõnu *samalaadne* (1 kord), *taoline* (1 kord) ja *sama* (2 korda) (vt näited 29–31).

(29) „Putini sõda Ukrainaga on **samalaadne** [...]” (ID 100_2_3)

(30) „**Taoline** asi juhtus näitlejal Marika Koroleval [...]” (ID 115_1_6)

(31) „Täpselt **sama** sätestab ka seadus.” (ID 28_3_5)

Vastandavatest signaalkeelenditest leidis ühel korral *kuid* ja kolmel korral *aga* (vt näited 32–33).

(32) „**Kuid** kiusamine jätkub ka vanemana.” (ID 88_1_5)

(33) „On **aga** inimesi [...]” (ID 110_2_4)

4.2.3. Eelnevale viitavad signaalkeelendid

Eelnevale viitavad signaalkeelendid viitasid tekstis enne olnule. Eelnevale viitamiseks kasutati asesõna *selline* ja demonstratiivpronoomeni *see* vorme. *Selline* muutevorme esines kuus ja *see* muutevorme neli korda (vt näited 34–35).

(34) „**Sellist** taktikat kasutas Mart Helme [...]” (ID 13_1_3)

(35) „**Seda** kinnitab Dondal Trump Twitteris öeldu [...]” (ID 82_1_6)

4.2.4. Eelnevaga seostavad signaalkeelendid

Eelnevaga seostavaid keelendeid leidus üks: omadussõna *eelnev* esines ühe näite alguses. Kui viitava funktsiooniga keelendid viitavad nimisõnafrasile referendile (Erelt 2017a: 75), siis *eelnev* võttis arvesse kogu väidet ja selle selgitust (vt näide 36).
(36)

„Tänapäeva reklaaminduses kehtib ka vastutus. Propageerides tervisele kahjulikke tooteid, tuleb reklaamijatel inimesi teavitada ka nende ohtudest. **Eelnevat** arvestades peavad alkoholi reklaamid sisaldama informatsiooni [...]” (ID 17_2_6–17_2_8)

4.2.5. Aega väljendavad signaalkeelendid

Aega väljendavateks signaalkeelenditeks olid keelendid, mis kasutasid näite esitamiseks kindlaid ajaväljendeid. Leidus ajamäärsõnu *hiljuti* (3) ja *nüüd* (1), sidesõna *kui* (1), ajamäärusi (*millegi ajal* (3) ning *mingisugune aasta* (2), ning ka arvsõnast ja sellele järgnevast nimisõnast *aasta* moodustunud ajamäärusi (21) (vt näited 37–42). Ajamääruseks kasutatavad järgarvud olid ainsad arvsõnad, mida näite alustamiseks kasutati ehk näiteid ei alustatud kunagi statistika või muude arve sisaldavate keelenditega.

(37) „**Hiljuti** tabas üldsust kohatine ehmatatus [...]” (ID 44_5_4)

(38) „**Nüüd**, kui Putin on alustanud sõda Ukrainas [...]” (ID 107_2_3)

(39) „**Kui** Eestis rakendus maskikandmisnõue [...]” (ID 83_2_4)

(40) „**Koroona ajal** on ilmunud uudis [...]” (ID 60_2_3)

(41) „**Viimastel aastatel** ühiskonnas aktuaalsena püsinud koroonakriis viis aga valeinfo levimise võrreldes eelnenud ajale veegi edasi.” (ID 57_4_6)

(42) „**2019. aasta lõpus** mõistis Tallinna Ringkonnakohus esmakordselt rahalise hüvitise ajakirjanikult [...]” (94_2_5)

4.2.6. Andmepõhised signaalkeelendid

Signaalkeelendite automaatse ja käsitsi otsimise tulemusel selgus, et esineb näiteid, mille alguses ei ole eelnevates osades (4.2.1–4.2.5) vaadeldud signaalkeelendeid. Selle tõttu vaatasin, kas leidub muid iseloomulikke keelendeid, millega näite sissetoomist signaliseeritakse. Leidsin, et õpilased on näite käikudes kasutanud palju nimesid, lühendeid ja pealkirju ehk sidunud oma näite n-ö päris maailmaga¹². Sellised

¹² Tsitaadid, millega oleks võidud näiteid alustada, jäid siiski tavaliselt näite alustamise järele: „Nii on öelnud ka Rita Holm: “Paljudel inimestel on tekkinud täielik karistamatuse tunne, et kirjutada võib mis tahes inetusi.” (ID 114_3_3). Seega ei saa neid signaalkeelendite hulka lugeda.

signaalkeelendid võisid esineda näite alguses üksi või ka koos teiste signaalkeelenditega.

Mingisugust nime ehk autoriteeti oli näite alguses kasutatud 327 korda. Nimesid oli mainitud 128 lõigus, 191 näitest esines nimesid 143. Põhiliselt esines nimi koos signaalsõnaga *näiteks* (40), sest *näide* translatiivis muutevormi oli ka kõige rohkem võrreldes teiste signaalkeelenditega. Ülejäänud signaalkeelenditest esines nimi enim (29 korral) koos mõne muu signaalkeelendiga, mis ei kuulunud sisupõhiste signaalkeelendite alla, ning pealkirjaga (24 korral). Täiesti üksi oli nimi 39 näite alguses (vt näide 43).

(43) „**Manona Paris** kirjutab ajalehes Öhtuleht [...]” (ID 12_1_3)

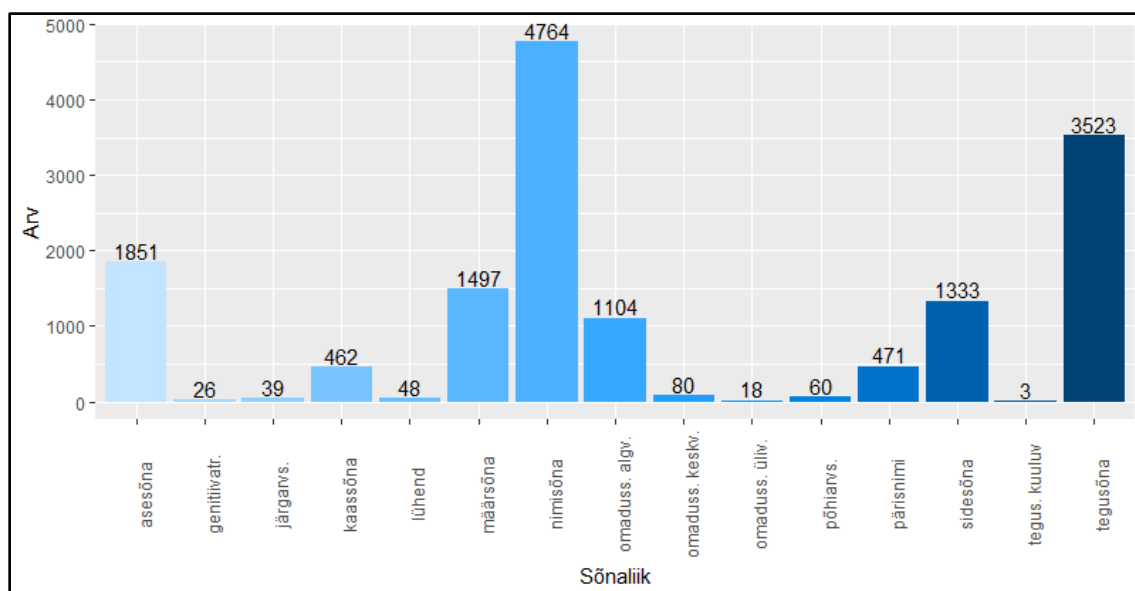
Lühendeid leidis 17 näite alguses. 14 neist olid mõne asutuse, organisatsiooni või liikumise lühendid, nt EKRE ja ERR (vt näide 44).

(44) „Erinevad erakonna **EKRE** liikmed on oma julgete või lausa radikaalsete väljaütlemiste tõttu tihti erinevate meediaväljundite huviorbiitideks.” (ID 49_2_4)

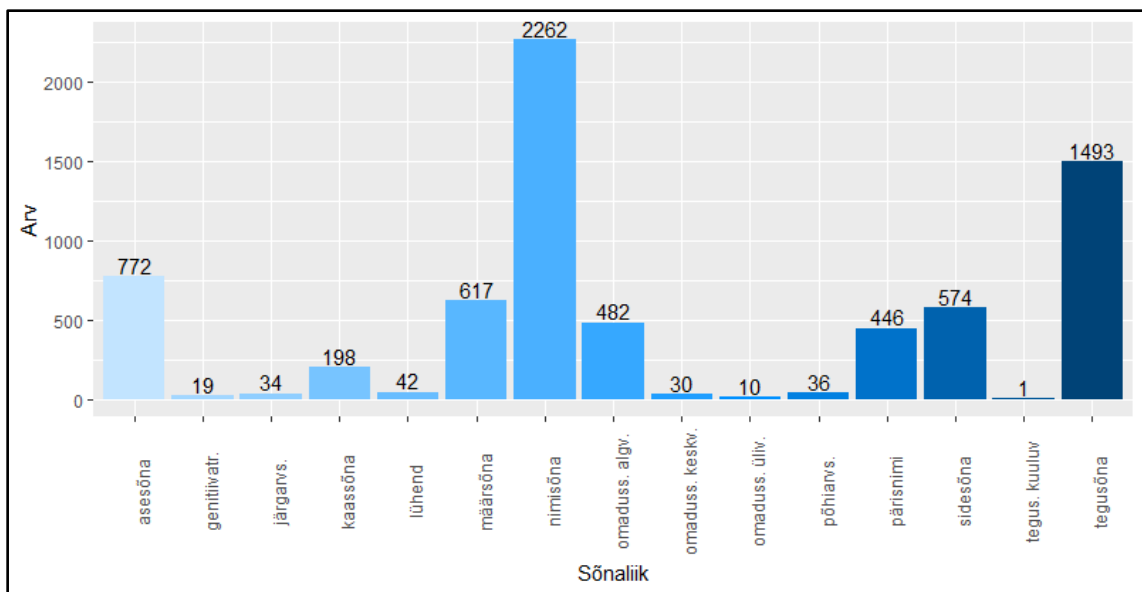
Pealkirju esines 28 näite alguses (vt näide 45).

(45) „Näiteks Viivi Luige raamatus „**Seitsmes rahukevad**” mina-tegelane ei mõelnud eriti [...]” (ID 69_1_8)

Ka sõnaliigi analüüsist ilmnas, et pärisnimesid ja lühendeid, kusjuures ka järgarvsõnu kasutatakse enim just näite käikudes. Nimelt leidis lõppvalimi järgarvsõnadest u 87%, lühenditest u 88% ning pärisnimedest u 95% just näite käikudes.

Joonis 3. Sõnaliigid lõppvalimi sisulõikudes (kokku 15 279 sõna).

Joonis 4. Sõnaliigid näite käikudes (kokku 7016 sõna).

4.2.7. Signaalkeelendite kasutussagedus

Materjalidest leitud signaalkeelendid jagunesid kaheks: sisupõhised signaalkeelendid ja tekstipõhised signaalkeelendid (vt ka pt 1.6). Tekstipõhised signaalkeelendid jaotusid neljaks: esiletõstvad, eelnevaga võrdlevad, eelnevale viitavad ja eelnevaga seostavad. Sisupõhised signaalkeelendid jagunesid kaheks: aega väljendavad ehk signaalkeelendid, mis kasutasid näite sisse toomiseks mingit ajamäärust, ja andmepõhised ehk signaalkeelendid, mis nimetasid mingisuguseid organisatsioone, autoriteetseid isikuid või nende teoseid.

Tabelites 3 ja 4 on esitatud võrdlus teksti- ja sisupõhistest signaalkeelenditest. Tabelis 3 on signaalkeelendite kasutus näidetes ja tabelis 4 lõikudes.

Tabel 3. Näidetes esinenud tekstipõhised ja sisupõhised signaalkeelendid.

Kokku näiteid	Tekstipõhised signaalkeelendid	Sisupõhised signaalkeelendid
191	111	152
100%	58%	80%

Tabel 4. Sisulõikudes esinenud tekstipõhised ja sisupõhised signaalkeelendid.

Kokku lõike	Tekstipõhised signaalkeelendid	Sisupõhised
157	92	134
100%	59%	85%

4.3. Näite tuvastamine ja selles kasutatavasse signaalkeelendisse suhtumine

Kuna õpilased peavad eesti keele riigieksamil kirjandis esitama muu tekstiga seotud asjakohaseid ja lugejale arusaadavaid näiteid (vt pt 1.2), siis peaksid nad eksamile eelnevas õppetöös tekstidega tegeledes omandama nii näidete tekstist tuvastamise kui ka näidete esitamise oskuse.

Küsisime õpetajatelt, kes osalesid 2022. aastal toimunud eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse tutvustaval koolitusel, kuidas nemad oma õpilasi näiteid muu tekstiga siduma õpetavad (Küsimustik 4).

„Üks meie ettevalmistuskursuse rühmajuhendajatest, Marri-Mariska Tammepõld, uurib oma bakalaureusetöös, kuidas õpilased kirjandisse näiteid sisse toovad. Kuidas teie oma õpilasi näiteid muu tekstiga siduma õpetate?”

Kuigi küsimuses oli selgelt sõnastatud näidete sidumine, vastasid õpetajad pigem sellele, milline üks lõik olema peaks ja mida nad õpetamiseks kasutavad. Vähe pöörati otsest tähelepanu argumenti näite lõiku sidumisele. Vastati, et näiteid õpetatakse tegeledes eri tekstidega: nende lugemisega, neist teemaga sobivate ideede ja näidete leidmisega. Tekste nii loetakse kui kirjutatakse, seega peaks õpilane lugedes aru saama, milline on hea lõik ja seda eeskujuna kasutades oma lõigu looma. Toodi ka välja, et keskendutakse teksti sujuvusele ja argumenteeriva lõigu struktuurile ehk väite ja näite asukohale lõigus ja sellele, milline näide olla võiks. (Küsimustik 4) Seega võiks õpilane teada, milline argumenteeriv lõik üldiselt olema peaks, kuid ta ei saa (selle küsitluse vastustest järeldades) täpset infot võtetest ja keelelistest vahenditest, millega heas argumenteerivas lõigus osi omavahel siduda.

Et näha, kas ka ilma täpse näidete sisse toomise võtete õpetuseta tuntakse näiteid siiski ära, vaatlesin *näide* translatiivis muutevormi *näiteks* kui kõige rohkem kasutatava signaalkeelendiga algavate näidete ära tundmist ning selle keelendiga

näite sisse toomise võttesse suhtumist. Tausta avamiseks annan esiteks ülevaate sellest, kuidas kursuse raames toimus kaasõpilaste sisulõikude osade tuvastamine (vt ka ptk 3.1).

4.3.1. Lõikude märgendamine

Nagu enne mainitud, oli kaasõpilastel võimalus õpilase sisulõiku analüüsides jätta teatud osad märgendamata (vt ptk 3.1). Märgendamata jätmise põhjuseks võib olla näiteks see, et tagasisidestaja ei ole kursuse jaoks koostatud õppematerjale lugenud ning tal ei pruugi olla selget ettekujutust, millised lõigu osad olema peavad. Lisaks võib tagasisidestajal olla teksti autori omast erinev ettekujutus lõigu ülesehitusest, mis ei ühti näiteks kursuse õppematerjaliga tutvunud õpilase lõigu ülesehitusega. Teisalt võib olla ka vastupidine olukord, kus sisulõigu kirjutajal on teine arusaam lõigu ülesehitusest ja ta ei ole õppematerjale lugenud ning seetõttu ei saa õppematerjale lugenud kaasõpilane tema lõigust leida konkreetset väidet, selgitust, näidet või järeldust. 108 õpilasest 48 puhul olid kõik kaasõpilased lõppvalimisse jäänud abiturienti lõigu(d) täielikult märgendanud, 24 puhul oli ainult üks tagasisidestaja lõigu(d) täielikult märgendanud ning 36 korral ei olnud ükski tagasisidestaja lõiku/lõike täielikult märgendanud.

Minu ja kaasõpilaste märgendus ühtis täielikult 18 korral. 44 korral olid minu ja kõigi kaasõpilaste märgendused erinevad. Arvesse võtmata analüüsimate jäetud osi (P), ühtis 46 õpilase lõikude puhul vähemalt ühe kaasõpilase märgendus minu omaga.

157 sisulõigust 71 puhul määrasid õpilased näited samamoodi kui mina ja 14 puhul määras üks kaasõpilane samamoodi kui mina ning teine kaasõpilane erinevalt. 72 lõigus määrasid kõik kaasõpilased näited erinevalt.

Näiteosa erineva märgendamise põhjuseks võib olla, et tagasisidestaja on ülesandest teisiti aru saanud ning märgib näiteosas nt näite ja näite selgituse (vt näide 46). Seda on teinud õpilase (ID 59) tagasisidestaja:

(46)

Olles internetis oma sõnavaliku või tegevuse suhtes vastutustundetu, võib juhtuda, et inimene satub tühistamise ohvriks, mis viib tihti omakorda sõnavabaduse piiramiseni. (VÄIDE)

Näiteks raamatu autor J.K. Rowling on pidanud viimasel ajal paljude inimeste käest oma vastuolulise tegevuse tõttu Twitteris kriitikat kogema ning peaks selle tõttu olema nüüd ettevaatlikum. (NÄIDE)

Jätkates samasuguse tegevusega tekitab ta veel rohkem kahju nii oma brändile kui ka mainele. (NÄITE SELGITUS)

Vastutustundetu käitumise tagajärg võib olla tema teoste müügi kahanemine ning samuti tõrjutus ühiskonnast. (NÄITE SELGITUS ja JÄRELDUS)

Viimane tegur viiks suure tõenäosusega ka autori sõnavabaduse piiramiseni. (JÄRELDUS)
(ID 59_2_1–59_2_5)

Lisaks oli juhtumeid, kus kaasõpilane oli märkinud ainult lõigu iga osa esimese lause, seega polnud kogu näiteosa märgitud, kuid tänu järgnevale märgendusele võis aru saada, kus osa lõppeb (vt näide 47).

(47)

Esiteks, vastutus enda öeldu eest on tihtipeale tingitud sellest, missuguses keskkonnas isik antud ajahetkel asub ja missugused on selle ühiskonna väärtused. (osaliselt VÄIDE)

Dave Benton osales Tujurikkuja 2015. aasta sketši laulus, kus ta laulis järgnevat osa: "Teab loodus vaid, teab isamaa, et neegri koht on Aafrikas." (NÄIDE)

Ühiskonnas see suurt poleemikat ei tekitanud, sest seda osa laulis mustanahaline laulja. (PUUDUB)

Kui seda osa oleks esitanud aga näiteks Märt Avandi, siis ühiskonnas oleks kindlasti see tekitanud suurt kõneainet ning eeldatavasti oleks osa ühiskonnast süüdistanud Märt Avandit rassismis. (PUUDUB)

Selline asjade kulg oleks võinud isegi viia selleni, et ühiskond oleks hakanud süüdistama ERR-i, sest selle organisatsiooni alt teostati selline laul. (PUUDUB)

Tulemuseks oleks võinud olla isegi ühiskonna lõhenemine 2-ks. (PUUDUB)

Seega, vältimaks arusaamatusi enda poolt öeldu kohta, peab isik esmalt määrama, millises keskkonnas ta hetkel viibib ning missugused on selle keskkonna iseärasused. (JÄRELDUS)

(ID 54_1_1–54_1_7)

4.3.2. *näiteks* algusega näite tuvastamine

Üldjuhul tunnevad õpilased signaaliga *näiteks* näite ära. 49 näitest, mille signaalkeelendiks oli *näiteks*, tundsid õpilased näite ära 40 korral. Ühel korral oli õpilane kahelnud, kas tegemist on näite alguse või väite põhjendusega ning kahel korral oli üks kahest tagasisidestajast märkinud, et tegemist on näitega, teine, et tegemist on selgitusega või polnud midagi ära märkinud. Ülejäänud kuuel korral, kui

näidet ära ei tuntud, ei olnud lauset/fraasi üldse märgitud. See võib tähendada, et õpilane kahtles, kas tegemist on näitega, nt ei olnud näite sisu piisavalt konkreetne, et aru saada, et tegemist on näitega, isegi kui näidet alustatakse sõnaga *näiteks* (vt näide 48).

(48)

Vandenõuteooriaid vaktsiini kohta levib igal pool, **näiteks** öeldakse, et vaktsiiniga süstitakse inimese kehasse 5G kiip. (PUUDUB) (ID 9_2_6)

Või et vaktsiin tekitab mutatsioone, põhjustab surma. (PUUDUB) (ID 9_2_7)

4.3.3. *näiteks* algusesse suhtumine

Kuna üldiselt tunti näite algus ära, siis tegeleti tagasisidestamisel kiitmise või näite sisu parandamisega. Siiski leidis 10 korda, kus tagasisidestajad soovitasid õpilasel sõna *näide* muutevormi, eriti saava käände vormi *näiteks* mitte kasutada ja näidet teisiti alustada. Põhjastena oli välja toodud, et sõna ei tohi kasutada, sest see on halb stiil ning võtab punkte maha, või et seda ei pea kasutama, sest ilma selleta saab ka hakkama, sest kirjutaja mõte tuleb ka ilma selleta välja, või et sõna ei sobi. Lisaks oli kommentaar, milles kaasõpilane väitis, et tekst muutub ilma *näide* muutevormita *näiteks* sidusamaks. (vt näited 49)

(49)

- a) „ma pole kindel aga minu arust ei ole lõigus hea kasutada sõna "näiteks" (ID 30 → ID 8)¹³
- b) „Kui sa tood tekstis välja näite, siis sa ei pea välja kirjutama "näitena võib tuua", "näiteks", "näide". Kui kirjutad näite, siis on arusaadav, et see on näide ka ilma selleta, et sa ütled, et see on näide. [...]” (ID 53 → ID 8)
- c) „(Ühe soovitusena tootsin välja veel selle, et "näiteks" vms kasutamine kirjandis on halb stiil ja selle tõttu võib punkte kaotada, seda tasub vältida; selle asemel oleks võimalus kas kuidagi teisiti näide sisse juhatada või kohe näide refereerida/tsiteerida)” (ID 45 → ID 67)
- d) „Ära ütle "hea näide" või "sellest hea näide on" lihtsalt kirjuta see näide ning seleta lahti, jätta see nõ tutvustus ära. ” (ID 2 → ID 67)
- e) „Pole vaja kirjutada välja "näiteks" (ID 27 → ID 24)
- f) „[...], sõna "näiteks" ei pea lause algusesse panema.” (ID 27 → ID 24)
- g) „Mulle meeldis, tubli töö! Võib-olla hoidu kahes lõigus olevast näite väljatoomisel sõnast "näiteks". Selleta tuleb mõtte sisu samamoodi esile ning võib ka teksti sidusamaks muuta.:) “ (ID 90 → ID 91)
- h) „[...] Lisaks kui kirjutad näiteid, siis ei pea iga kord ette "näiteks" kirjutama. [...]” (ID 17 → ID 77)

¹³ ID-koodi arv tähistab lõppvalimisse kuuluva õpilase järjekorranumbrit. Esimene ID-kood tähistab kaasõpilast, kes tagasisidet andis ning peale noolt olev kood õpilast, kes tagasisidet sai. Kui järjekorranumber ületab arvu 119, siis on tegemist õpilasega, kelle sisulõik ei kuulu lõppvalimisse, kuid kes on tagasisidet andnud.

- i) „Sõna näiteks ei või öelda. [...]” (ID 120 → ID 59)
- j) „Sõna "näitena" pole väga hea kasutada” (ID 120 → ID 59)

Näide muutevormi *näiteks* mõju stiilile on rõhutanud H. Hennoste „Tekstist tekstini” õppematerjalis, kus on kirjas, et *näiteks* rõhusõnaga liialdamine on üks tüüpilisemaid stiilivigu kirjandites (H. Hennoste 2020: 25). On ilmne, et mõned õpilased on kuulnud, et näite sisse toomiseks ei ole hea ja stiilikohane kasutada *näide* vorme, eriti *näiteks*. Tagasisidekommentaaris tuuakse põhjustena välja, et näitele üleminekust (nt 49b, 49d, 49f, 49g) on ka ilma n-ö sissejuhatava tekstita aru saada, sest näite sisu peaks viitama, et tegemist on näitega, ning vormide ülekasutus viitab halvale stiilile (49a, 49c). Õpilastel on tähelepanuta jäänud see, et vorme võib kasutada, kuid seda ei soovitata teha liialt.

Selline tagasiside võib mõjutada ka tagasisidestava kirjaviisi. Kokku said *näide* vormide eemaldamise tagasisidet kuus inimest, kellest kaks (ID 8 ja ID 77) ei muuda järgmises mustandis midagi ning kaks (ID 59 ja ID 91), kes küsivad enne rühmajuhendajalt üle, kas vorme võib kasutada ning jätavad samuti näited samasugusteks. Ülejäänud kaks õpilast (ID 24 ja ID 67) muudavad oma näite alguseid.

Õpilane ID 24 alustab oma sisulõikude igat näidet *näide* translatiivi muutevormiga *näiteks*. Sellele saab ta kaasõpilaselt (ID 27) kahel korral tagasisideks, et ta ei pea alati seda kasutama. Paranduste plaani (vt ptk 2.1) ei ole õpilane midagi kirjutanud ja ka järgmises ülesandes on sisulõikude näited samasugused. See-eest on ülejärgmises kirjutamisülesandes („Stiili ja sõnastuse viimistlemine”, vt lisa 1.4) ühe näite puhul jäetud *näiteks*, kuid ülejäänud kahe puhul sõna *näide* translatiivis muutevorm ära kustutatud, ühel juhul koos verbiühendiga, teisel juhul sõnastas õpilane lause ümber:

(50)

„**Näiteks võib tuua** Jeffree Stari, kes oli omal ajal suur moe- ja meigiikoon [...]” →

„Jeffree Star, kes oli omal ajal suur moe- ja meigiikoon [...]”

„**Näiteks** olid maskivastased Vabaduseväljakul väga ebakorrektselt käitunud korrakaitseüksuse vastu [...]” →

„Vabaduseväljakul olnud maskivastaste grupp oli ebakorrektselt käitunud korrakaitseüksuse vastu [...]”

„**Näiteks võib tuua** Kaja Kallase vanemate juhtumi [...]” →

„**Näiteks võib tuua** Kaja Kallase vanemate juhtumi [...]”

Õpilane ID 67 kasutab oma sisulõikudes kahel korral väljendit *hea näide* ning saab kaasõpilaselt (ID 2, 45) tagasisideks, et sõna *näide* vormide kasutamine on halb stiil ja selle eest võetakse punkte maha. Tal soovitatakse näidet (näite sisu) kohe alustada

ja lahti seletada või näide teisiti sisse tuua. Paranduste plaani ei ole õpilane midagi kirjutanud ning järgmises ülesandes on ta fraasi ära kustutanud ja näidet alustanud aasta või nimega:

(51)

„**Hea näide** ümarast vastusest on lause mida kasutas 2013. aastal riigikogulane Aivar Sõerd, kui ta ei soovinud meediale täpselt aru anda [...]” →

„2013. aastal riigikogulane Aivar Sõerd, ei soovinud meediale täpselt aru anda [...]”

„Sellest **hea näide** on Gina Carano keda tühistati [...]“ →

„Gina Carano, keda tühistati [...]”

Sellist näite sisse toomise viisi kasutab õpilane puhtandini (k.a).

Seega ilmneb, et õpilased kasutavad sõna *näide* muutevorme, eriti saava käände vormi *näiteks* sel määral, et see tõmbab tähelepanu ning selle ülekasutamist märkavad ka kaasõpilased. Õpilased on enamasti vormi ülekasutamise hoiatusest (vt nt H. Hennoste 2020: 25) saanud aru kui soovituselt, millele kirjutades tähelepanu pöörata, kuid on ka juhuseid, mil arvatakse, et sõna *näide* muutevorme ei või üldse kasutada.

5. Järeldused

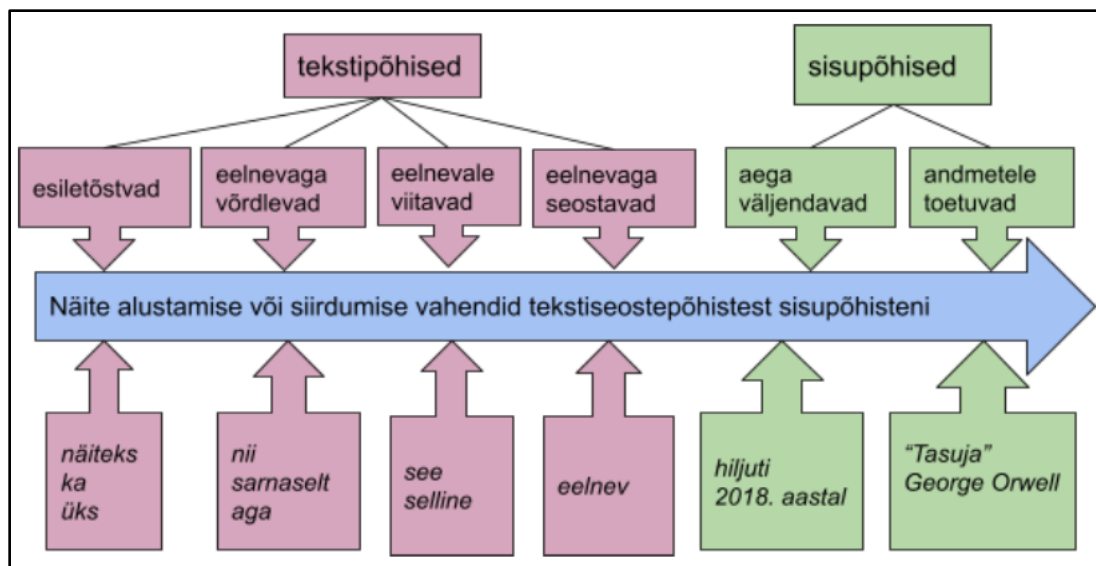
Käikude ja sammude meetodi abil tuvastatud argumendi osade järjestuse määramise tulemusel selgus, et üldiselt asub näide peale väidet või väite selgitust. Näite sammude analüüsi tulemusel selgus, et näite alustamiseks ja näite käigu sees ühelt näitelt teisele näitele siirdumiseks kasutatakse samu signaalkeelendeid. Niisiis on mõlemal juhul oluline pigem see, et oleks arusaadav, et midagi tõstetakse esile, täpsustatakse või võrreldakse, midagi seostatakse millegagi või tuuakse sisse sisulisi andmeid. Seega on näite esitamisel oluline kasutatava signaalkeelendi funktsioon.

Selgus, et kindla vormiga keelenditest enim kasutatakse esile tõstvat nimisõnalist sõna *näide* saava käände vormi *näiteks*, mis võib olla tajutav omaette tähendusega signaalkeelendina. Võrdlevatest signaalkeelenditest esines rohkem eelnevaga samastavaid, kuid kasutati ka vastandvaid keelendeid. Kusjuures, nagu ka „Eesti keele süntaksis” on mainitud, kasutati signaalkeelendeid *taoline* ja eriti *sarnane* demonstratiividena, mitte võrdluskonstruktsiooni sees (Erelt 2017b: 442).

Üks näite väitega ühendamise viise oli asesõnaga näitele eelnenud osade nimisõnafraasi(de)le viitamine (nt *selline* ja demonstratiivpronoomen *see*). Näite sisse toomisel saab näidet näitele eelneva tekstiga seostada ka omadussõnaga (*eelnev*).

Õpilased olid kasutanud näite sisupõhiste vahenditega sissetoomiseks kaht viisi. Esiteks võidi nimetada inimesi ja teoseid, lühendeid (pärisnimesid ja pealkirju, organisatsioone), samas tsitaadid ja statistika ei olnud kunagi näite alguses. Teiseks võidi kasutada aega väljendavaid keelendeid (nt määrsõna *hiljuti* ja määrsõnafras *2019. aastal*).

Seega saab lisaks teooriaosas tutvustatud neljale näite sisse toomise viisile (esiletõstvad, võrdlevad, viitavad ja andmepõhised signaalkeelendid) kasutada veel kahte (eelnevaga seostavad ja aega väljendavad signaalkeelendid). Kokkuvõtvalt on näite alguse signaalkeelended esitatud joonisel 5.

Joonis 5. Näidete alustamise ja siirdumise viisid tekstiseostepõhistest sisupõhisteni.

Näite alguses võivad koos esineda eri liiki signaalkeelendid. Õpilased kasutavad signaalkeelenditest pigem sisupõhiseid (aega väljendavaid ja andmetele toetuvaid oli umbes 3,5 korda rohkem) kui kindlaid keelalisi seostamisvahendeid (esiletõstvaid, eelnevaga võrdlevaid ja seostavaid ning eelnevale viitavaid signaalkeelendeid).

Levinuima kindla vormiga signaalkeelendi (*näiteks*) järgi tunneb õpilane enamasti näite ära, kuid ka näite sisu oli õpilastele näite tuvastamiseks sobiv indikaator. Õpilased kasutavad ka sõna *näide* teisi muutevorme ning panevad teiste tekstides tähele nende (üle)kasutust. Andmestikus oli juhtumeid, kus kaasõpilastel soovitati kasutust piirata ning selle tulemusel ja näite alguse muutmisel kasutati sõna *näide* muutevorme vähem ja viidati näite algusele pigem sisupõhiste signaalkeelenditega.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös olen andnud ülevaate sellest, kus argumenteeriva kirjandi sisulõigus väidet tugevdav, tõestav ja illustreeriv näide asub ning milliseid keelelisi vahendeid uuritud materjalis näite käigu alustamiseks kasutati. Lisaks toon esile, kuidas kaasõpilased kõige populaarsema kindla vormiga vahendi *näiteks* kasutusse suhtuvad.

Töö koostamiseks olen kasutanud 2022. aastal toimunud eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse protsessikeskse kirjutamise ühe etapi mustandeid, kus abiturientid pidid koostama terviklikud sisulõigud, ning nendele saadud tagasisidet. Analüüsiks kasutasin nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid meetodeid. Kasutasin sõnaliikide tuvastajat ning otsisin signaalkeelendeid nii automaatselt kui „käsitsi“, kasutades käikude ja sammude analüüsi.

Eesti keele riigieksamiks valmistuvate abiturientide protsessikesksel meetodil kirjutatud sisulõikude mustanditest on näha, et kasutatakse erinevaid lõigu ülesehitusviise, kuigi enim kirjutati lõik, nii nagu õppematerjalid soovivad ehk kasutati VSNJ (väide-selgitus-näide-järeldus) ülesehitusviisi. VSNJ kui ühele enimkasutatud ülesehitusviisile on osutatud ka varem (Kaldjärv 2014: 79). Isegi kui ei ole kasutatud sellist ülesehitusviisi, on näide tavaliselt väite või väite selgituse järel.

Näidete sissetoomisel ei mõjuta näidet see, mitmenda näitega lõigus on tegemist, vaid näite algus oleneb kontekstist, eriti sellest, mis näitele eelneb, ja näite funktsioonist ehk mida õpilane näitega soovib öelda. Näidete sisse toomise võtted jagunevad funktsioonilt esiletõstvatteks, eelnevaga võrdlevateks, eelnevale viitavateks, eelnevaga seostavateks ning aega väljendavateks ja andmetele toetuvateks. Signaalkeelendeid võib kasutada ühes näite alguses koos. Siiski on näha, et sisupõhiseid signaalkeelendeid, eriti pärisnimesid, kasutatakse näidete alguses rohkem kui muid signaalkeelendeid, mis võib viidata, et kirjutaja arvates piisab ka sellest, et näide oleks tuvastatav. Kirjandites nimede ja teoste kasutamist on ka varem kirjeldatud (Nurmela 2022; Lepajõe 2011).

Kindla vormiga signaalkeelenditest kasutati enim esiletõstvat keelendit *näiteks*. Sellega algavad näited tuvastatakse peaaegu alati, kuid vahel oleneb tuvastamine ka sellest, mis oletatava näite sisu on (sõna *näide* muutevormiga vormiga *näiteks* algavate näidete tuvastamisel määrati lause/fraas *näiteks* 82% selle

esinemiskordadest ning ei määratud näiteks u 12% kordadest, kaheldi veel 6% kordadest). Sõna *näide* muutevormi *näiteks* tuvastamisel on õpilased märganud signaalkeelendi (üle)kasutatavust ja tagasisidestades soovitanud kasutusse suhtuda ettevaatlikkusega.

Materjali analüüsi põhjal saab järeldada, et õpilased saavad aru näite kui väidet toetava, tõestava, illustreeriva argumendi osa olulisusest. Samuti teatakse üldiselt seda, et näide järgneb väitele või väite selgitusele ning kasutatakse näidete teksti sissetoomiseks erinevaid vahendeid vastavalt sellele, mida väljendada soovitakse. Siiski on näha, et abiturientid kasutavad näite algusele viitamiseks pigem sisupõhiseid kui teksipõhiseid vahendeid. Kõige levinum tekstipõhine signaalkeelend on tekstiseoseid loov partikkel *näiteks*.

Edaspidi võiks uurida seda, kas ja kuidas tuntakse tekstist ära näiteid, kus ei ole kasutatud tekstipõhiseid, vaid ainult sisupõhiseid signaalkeelendeid. Lisaks saaks vaadelda *näiteks* kasutust eesti keeles. Peale selle võiks teha uue ja suuremahulisema uuringu leidmaks muid näite sissetoomiseks kasutatavaid signaalkeelendeid. Signaalkeelendite kasutust saaks võrrelda ka muudes keeltes kasutatavate keelendite ja vahenditega. Samuti saaks vaadelda näidete alguste muutumist kirjutamisprotsessi eri etappides ja/või seda, kuidas näidete alustamistele tagasisidet antakse ja mida näidete puhul märgatakse. Huvitav oleks ka võrrelda eesti emakeele ja muukeelsete kirjutajate näidete sissetoomist eestikeelsetesse tekstidesse.

Kirjandus

24 sammuga... = Toim. Ilona Tragel, 12.02.2022, 24 sammuga enesekindlaks eksaminandiks. Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi ajaveeb.
<https://www.blog.keel.ut.ee/eesti-keele-eksam/2022/>. Vaadatud 24.05.2022.

AH = Arutlev haridus. Eesti Väitlusseltsi õpik. 2008. Eesti Väitlusselts.

Debopam Das & Maite Taboada (2018) Signalling of Coherence Relations in Discourse, Beyond Discourse Markers, Discourse Processes, 55:8, 743-770; DOI: 10.1080/0163853X.2017.1379327. Vaadatud 25.05.2022.

Ehala, Martin 2000. Kirjutamise kunst. Tekstiõpetuse õpik. Künnimees.

Eksamiekspert... = Toim. Ilona Tragel, 9.03.2021, Eksamiekspert tuleb taas. Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi ajaveeb.
<https://www.blog.keel.ut.ee/opetajale-ja-opilasele/eksamiekspert-tuleb-taas/>.
Vaadatud 24.05.2022.

Eli Review 1 = Eli Review' veebikeskkond; <https://elireview.com/>. Vaadatud 25.04.2022.

Eli Review 2 = Eli Review' veebikeskkonna selgitus;
<https://elireview.com/learn/how/>. Vaadatud 25.04.2022.

Erelt, Mati 2017a. SISSEJUHATUS SÜNTAKSISSE – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–89;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Erelt, Mati 2017b. VÕRDLUSTARIND OMADUS- JA MÄÄRSÕNAFRAASINA – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 430–445;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Erelt, Mati 2017c. RINNASTUS – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 603–643;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Eristuskiri = Eesti keele riigieksami eristuskiri;

https://innovesa.sharepoint.com/sites/SA_Innove_testide_keskus/Shared%20Documents/Forms/AllItems.aspx?ga=1&id=%2FSites%2FSA%5FInnove%5Ftestide%5Fkeskus%2FShared%20Documents%2FRiigieksamid%2FEesti%20keel%2FEristuskiri%20%28RE%20eesti%20keel%29%2Epdf&parent=%2FSites%2FSA%5FInnove%5Ftestide%5Fkeskus%2FShared%20Documents%2FRiigieksamid%2FEesti%20keel.
Vaadatud 24.05.2022.

GRÕK Lisa 1 = Gümnaasiumi riiklik õppekava 2021;

<https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011>. Vaadatud 24.05.2022.

Hage, Maaja 2000. Tekstiõpetus. Aineraamat. Tallinn: Koolibri.

Hennoste, Helve 2020. Tekstist tekstini. Lugemine ja kirjutamine. Tallinn: Argo.

Hennoste, Märt 1998. Arukas arutleja. Tallinn: Virgela.

Hennoste, Märt 1999. Tekstiõpetuse käsiraamat keskkoolile. Teine trükk.
Tallinn: Avita.

Hennoste, Tiit 2017. ÜLDLAIEND, KIIL, IRDELEMENDID – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 481–502;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Hint jt 2022a = Hint, Helen, Djuddah A. J. Leijen, Anni Jürine 2022. Eestikeelse akadeemilise teksti tunnustest – Keel ja Kirjandus 4, 327–353;
<https://doi.org/10.54013/kk772a3>. Vaadatud 30.05.2022.

Hint jt 2022b = Hint, Helen, Helena Lemendik, Ilona Tragel, Nele Karolin Teiva, Djuddah A. J. Leijen 2022. Metadiscourse can be found everywhere, also in Estonian academic text. Ettekanne Eesti-uuringute Tippkeskuse aastakonverentsil Subjektiivsus ja intersubjektiivsus keeles ja kultuuris. Tartu, 13.05.2022.

Hyland, Ken 2005. Metadiscourse. Exploring Interaction in Writing.
London: Continuum.

Jürine jt 2017a = Jürine, Anni, Djuddah A. J. Leijen, Ilona Tragel 2017.

Tagasiside kirjutamisprotsessis – Oma Keel 34, 17–24;
https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2017_1/OK-1-2017_03.pdf. Vaadatud
24.05.2022.

Jürine jt 2017b = Jürine, Anni, Ilona Tragel, Djuddah A. J. Leijen 2017.

Kirjutamisoskus kui jalgrattasõit; <https://www.err.ee/648624/kirjutamisoskus-kui-jalgrattasoit>. Vaadatud 24.05.2022.

Jürine, Anni 2018. Akadeemiliste väljendite varamu – keeleressurss, mis on abiks kirjutama õppimisel ja õpetamisel – Emakeele Seltsi aastaraamat 64. Peatoim. Mati Erelt, toim. Riina Reinsalu. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 279-289;
<http://dx.doi.org/10.3176/esa64.11>. Vaadatud 25.05.2022.

Jürine, Anni, Ilona Tragel 2018. Mustandi kirjutamise kunst – Oma Keel 36, 50–55;
https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2018_1/OK-1-2018_07.pdf.
Vaadatud 24.05.2022.

Kaldjärv, Merle 2007. Argumendi jõud. Nõuandeid gümnaasiumiõpilastele arutleva kirjandi kirjutamiseks. Tallinn: Koolibri.

Kaldjärv, Merle 2011. Pragma-Dialectics on the Basis of State Examination Compositions – Problems of Education in the 21st Century 38, 37–49.

Kaldjärv, Merle 2014. Riigieksamikirjandite argumentatsiooni uuring. Väitekirj. Tallinna Ülikool;
<https://www.etera.ee/zoom/1962/view?page=191&p=separate&search=Riigieksamikirjandite%20argumentatsiooni%20uuring&tool=search&view=0,0,2067,2834>. Vaadatud 30.05.2022.

Kasik, Reet 2015. Eesti keele varamu I. Sõnamoodustus. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/50084/sonamoodustus_kasik.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Vaadatud 24.05.2022.

Keh, Claudia L. 1990. Feedback in the writing process: a model and methods for implementation – *ELT Journal* 44 (4), 294–304; <https://doi.org/10.1093/elt/44.4.294>.
Vaadatud 25.05.2022.

Kern, Katrin, Ilona Võik 2014. Korras keel, sobiv stiil, selge sõnum. Gümnaasiumi stilistikaõpik. Tallinn: Maurus.

Kiik jt = Kiik, Laura, Kati Käpp, Triinu Laar, Marri-Mariska Tammepõld, Eleriin Miilman, Alice Nurmela, Reena Roos, 10.03.2022, Mõttest sisulõiguni. Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi ajaveeb. <https://www.blog.keel.ut.ee/eesti-keeleeksam/mottest-vaideteni/>. Vaadatud 24.05.2022.

Käpp, Kati 2021. Protsesskirjutamine 12. klassi eesti keele tunnis. Magistrieksam. Tartu Ülikool.

Küsimustik 1 = 2022. aastal “Mõttest sisulõiguni” õppematerjalide koostajatele tehtud küsimustik näidete leidmiseks üheksast sisulõigust.

Küsimustik 2 = 2022. aastal “Mõttest sisulõiguni” õppematerjalide koostajatele tehtud küsimustik näidete leidmiseks üheksast sisulõigust.

Küsimustik 3 = Õpilase tagasiside eesti keele riigieksami ettevalmistuskursusele 2022.

Küsimustik 4 = Tagasiside eesti keele riigieksami ettevalmistuskursust tutvustavale koolitusele 01.04.2022.

Laur jt 2016 = Laur, Sven, Siim Orasmaa, Dage Särg, Paul Tammo 2016.
EstNLTk 1.6: Remastered Estonian NLP Pipeline – Proceedings of the 12th Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2020), 7152–7160; <https://aclanthology.org/2020.lrec-1.884.pdf>. Vaadatud 30.05.2022.

Lehmann, Christian 2002. New Reflections on Grammaticalization and Lexicalization. – New Reflections on Grammaticalization. (Typological Studies in Language 49). Toim. I. Wischer, G. Diewald. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–18.

Leijen, Djuddah A. J. 2016. Advancing writing research: an investigation of the effects of web-based peer review on second language writing. Väitekirj. Tartu: University of Tartu Press;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/54744/leijen_djuddah.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Lepajõe, Kersti 2002. Argumenteerimisoskusest eksamikirjandite põhjal – Keel ja Kirjandus 4, 269–274; <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:195621/143178/page/47>. Vaadatud 30.05.2022.

Lepajõe, Kersti 2011. Kirjand kui tekstiliik. Riigieksamikirjandite tekstuaalsed, retoorilised ja diskursiivsed omadused. Doktoritöö. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/22444/lepajoe_kersti.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Metslang, Helle 2002. *-kilgi, ka* ja nende soome kaimud – Lähivertailuja 12. Soome–Eesti kontrastiivseminar 30.5. – 1.6.2001 Kääriku. Toim. Reet Kasik. Tartu Ülikooli: Tartu Ülikooli Kirjastus, 57–81; <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:201457/259702/page/1>. Vaadatud 24.05.2022.

Moreno, Ana I., John M. Swales 2018. Strengthening move analysis methodology towards bridging the function-form gap – English for Specific Purposes 50, 40–63.

Murray, Donald M. 1972. Teach Writing as a Process Not Product – The Leaflet 71 (3), 11–14.

Nurmela, Alice 2022. 2021. aasta eesti keele riigieksami kirjandites kasutatavad tõestusmaterjalid. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool.

Pajusalu, Renate 2017a. NIMISÕNAFRAAS – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 379–404;
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Pajusalu, Renate 2017b. VIITESEOSSED – Eesti keele varamu III. Eesti keele süntaks. Toim. Mati Ereht, Helle Metslang. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus, 566–589;

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/70510/eesti_keelevaramu3_syntaks.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Reinsalu, Riina 2018. Juhendavad haldustekstid žanriteoreetilises raamistikus.

Väitekiri. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus;

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/62838/reinsalu_riina.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Reinsalu, Riina 2021. Lõik kui teksti ehitusplokk – Oma Keel 43, 72–77;

<https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/12/Reinsalu.pdf>. Vaadatud 30.05.2022.

Rex jt = Rex, Lesley A., Ebony Elizabeth Thomas, Steven Engel 2010. Applying Toulmin: Teaching Logical Reasoning and Argumentative Writing. – English Journal 99 (6), 56–62.

Swales, John M. 1990. Genre Analysis. English in academic and research settings. Cambridge: Cambridge University Press.

Swales, John M. 2004. Research Genres. Exploration and Application. University of Cambridge: Cambridge university press.

Sõnaveeb 1 = Sõnaveeb. näide;

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/n%C3%A4ide/1>. Vaadatud 24.05.2022.

Sõnaveeb 2 = Sõnaveeb. näitama;

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/n%C3%A4itama/1>. Vaadatud 24.05.2022.

Sõnaveeb 3 = Sõnaveeb. näitlikustama;

<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/n%C3%A4itlikustama/1>. Vaadatud 24.05.2022.

Toulmin, Stephen Edelston 1958. The Uses of Argument. University of Cambridge: Cambridge University Press.

van Eemeren jt = van Eemeren, Frans H., Rob Grootendorst, Sally Jackson, Scott Jacobs 1997. Argumentation – Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume 1. Toim. Teun A. van Dijk. Suurbritannia: SAGE Publications, 208–229.

VSL = Võõrsõnade leksikon. *illustreerima*;

<https://www.eki.ee/dict/vsl/index.cgi?Q=illustreerima&F=M&C06=et>. Vaadatud 24.05.2022.

Yallop, Roger M. A. 2020. The affect and effect of asynchronous written artefacts (cover letters, drafts, and feedback letters) within L2 English doctorate writing groups. Väitekiri. Tartu Ülikool: Tartu Ülikooli Kirjastus; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/69843/yallop_roger.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 30.05.2022.

Summary

Bachelor's thesis "Signal words in the expository essays of the preparatory course for the Estonian national exam" gives an overview of how graduating high school students introduce an example into their seventh essay drafts. The aim was to identify the signal words which were used to begin the examples in argumentative essay drafts which have been written using the process writing methodology.

The theory section gives an overview of the process writing methodology, the expository essays of the Estonian national exam, and how the essays are introduced and taught to be written in study materials. In addition, an overview of the structure of the argumentative paragraph of the essay is given, focusing on the example (evidence) section of the argument. This is followed by a chapter about evidence in the context of move and step genre theory, and the four strategies to introduce an example into the essays. The theory section is concluded with a paragraph on the most important terms used in the thesis.

For this thesis 108 students' 157 paragraphs from the bodies of their essays, including the peer feedback to those paragraphs, were gathered from the Estonian language national exam preparatory course, which took place on the Eli Review platform.

To analyze the data all the parts of the argument i.e. moves (claim, warrant, example, conclusion) in the 157 paragraphs were found. Using genre analysis it was discovered that the example move consists of four steps: starting, equipping, explaining and transitioning. Of those four starting and transitioning, as two steps where a new example can begin, were examined to find linguistic forms that signal the beginning of a new example. Furthermore, all of the words in the paragraphs were tagged to correspond to a part of speech.

As a result it was found that the example part of the argument almost always follows the claim or warrant. Furthermore, it was found that there are two strategies to begin an example, both of which divide into categories. The first strategy was text-based (using text elements) which had four categories: highlighting, comparing with previous text, referencing previous text, and associating with previous text. The second strategy was content-based (using authority and/or data) which had two categories: expressing

time and using data. While comparing the text-based and content-based signal words it became evident that from the text-based strategies highlighting with *näiteks* was used the most but overall content-based signal words that used data (names, titles and abbreviations) dominated in the beginnings of the examples. Lastly, highlighting form of the word *näide* 'example' in translative *näiteks* 'for example', which was used the most, was examined to find whether students identify the examples that begin with *näiteks* as an example and how they perceive its usage. Out of 49 examples with *näiteks* 40 were identified as examples. Additionally, students notice the (over)usage of *näiteks* and sometimes give feedback to the writer to be careful with its usage.

It could be said that students understand the importance of examples which aim to strengthen their claims and use different ways to begin their examples according to what they want to express, but content-based beginnings dominate over text-based beginnings where *näiteks* is the most common signal word.

Lisa 1. 2022. aasta eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse ülesandeid

Lisa 1.1. Kirjutamisülesanne

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid vastutuse ja sõnavabaduse seoseid tänapäeva ühiskonnas. Too näiteid ühiskonnast ja/või meediast ja/või filmikunstist ja/või ilukirjandusest. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), kuid üksnes nende tsiteerimine ja refereerimine ei ole piisav.

TSITAADID

Katrin Nyman Metcalf kirjutab Eesti inimõiguste olukorda tutvustavas ülevaates:

„Sõnavabadus on sätestatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni (EIÕK) 10. artiklis ning Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) paragrahvides 44–46. Sõnavabadus on oluline nii iseseisvalt kui ka teiste vabaduse teostamise ja demokraatia toimimise eeldusena. See sisaldab vabadust väljendada mõtteid ja levitada eri viisil informatsiooni ning õigust teavet saada. Sõnavabadusega on seotud meediat puudutavad seadused, ligipääs teabele ja andmekaitse. Sõnavabadust saab teatud olukordades ja teatud tingimustel piirata teiste õiguste (näiteks privaatsuse ja sellega seotud andmekaitse) kaitseks, julgeolekukaalutlustel, vihakõne piiramiseks või muudel põhjustel nagu ringhäälingu litsentseerimine ja muu kommunikatsioonitehnoloogia regulatsioon.“
(<https://humanrights.ee/materjalid/inimoigused-eestis-2020/sonavabadus/>)

Filosoof Mats Volberg on 2020. a artiklis “Tühistamisest ja omakohtust” öelnud: “Kuivõrd tühistamine on tegevus, millega me paneme isiku oma avalikult öeldud sõnade ja tehtud tegude eest sotsiaalselt vastutama, siis on tegu normaalse osaga demokraatlikust ühiskonnast ning tervislikust avalikust arutelust. Vabadus midagi öelda toob endaga kaasa vastutuse nendesamade sõnade eest .. Kui keegi teeb raadioeetris kahtlase väärtusega kommentaare, siis ta peab olema valmis selleks, et leidub inimesi, kes talle seda ette heidavad. Ma ei usu, et leidub

kedagi, kes siiralt usuks, et maailm oleks parem, kui kõik võiksid kõike süüdimatult
öelda ja teha.“ (<https://www.err.ee/1122674/mats-volberg-tuhistamisest-ja-omakohtust>)

Lisa 1.2. Protsessikeskse kirjutamise etapi kirjutamisülesanne “Näited ja väited sisulõikudeks”

Oled praeguseks arendanud oma näited väideteks ehk sul on olemas materjal, millest võib saada sinu teksti sisuosa. Täna ülesandes valid enda arvates parimad näidete ja väidete paarid ning loobud ülejäänust. Võta arvesse kaasõppijate antud kasulik tagasiside. Selle kasulikkuse üle aitavad otsustada ka rühmajuhendajate “pöidlad”. Seejärel kirjuta sisulõigud lõpuni.

Esmalt tutvu õppematerjaliga (Viimane osa: “Väitest järelduseni”).

Täna ülesandes:

- **vali välja kõige sisukamad näidete ja väidete paarid** (kolm või neli);
- (kui sul veel pole, siis lisa igale valitud väitele selgitus);
- korrasta oma näidete ja väidete paaride ülesehitust nii, et **kõigepealt oleks väide, siis selgitus ja näide (või näited)**;
- seejärel **lisa** igale väite-selgituse-näite rühmale **järeldus**.

Sel viisil tegutsedes saad esialgsed sisulõigud.

Sisulõike võiks kirjutamisülesande vastuses olla kolm või neli.

Ära veel mõtle sisulõikude järjekorrale, sissejuhatusele, kokkuvõttele ega pealkirjale. Samuti ära pööra veel tähelepanu teksti sidususele, stiilile ega õigekirjale. Kirjuta või kopeeri oma loodud sisulõigud tekstikasti.

Lisa 1.3. Protsessikeskse kirjutamise etappi tagasisideülesanne “Tagasiside sisulõikude osadele”

Sul on praeguseks olemas lõigud, mis sisaldavad väiteid, selgitusi, näiteid ja järeldusi. Täna ülesandes annad tagasisidet kaasõppijale, kes on oma teksti kirjutamisel jõudnud samasse etappi. Sinu ülesanne on õppematerjalile toetudes analüüsida kaasõppija lõike.

Response Types

Likert Scales

Kas lõikude sisu vastab kirjutamisülesandes nõutule? Põhjenda oma arvamust kommentaarikastis.

- Kõik sisulõigud vastavad ülesandele
- Üle poole (nt kolmest sisulõigust kaks) vastab ülesandele
- Alla poole (nt kolmest sisulõigust üks) vastab ülesandele
- Ükski sisulõik ei vasta ülesandele

Contextual Comments

Vali rühmakaaslase tekstist **üks lõik** ja otsi sellest üles **väide, selgitus, näide (näited) ja järeldus**. Alustuseks tee lõigus aktiivseks kogu väide, kirjuta kommentaarikasti SUURTÄHTEDEGA, et märgitud osa on VÄIDE ja kopeeri tekstist see väide sinna järele. Seejärel korda sama tegevust ka selgituse, näite (näidete) ja järeldusega.

Final Comment

Kui sinu vaadatud lõigus oli mõni osa (väide, selgitus, näide, järeldus) puudu või ei sobinud lõiku, siis kirjuta lõpukommentaari, mitmendas lõigus ja mis osa see oli. Põhjenda, miks sa nii arvad. Kui kõik on korras, siis on siin see koht, kus kiita. Too välja ka see, mis on eriti hästi tehtud.

Lisa 1.4. Protsessikeskse kirjutamise etapi kirjutamisülesanne "Stiili ja sõnastuse viimistlemine"

Sellel ülesandel on kaks osa:

- (1) struktuuri ja sidususe parandused tagasiside põhjal ja
- (2) stiili ja sõnastuse viimistlemine.

Mõlema osa parandused tee oma varasemasse teksti, mille leiad ülesande alt tekstikastist.

1) Kirjandi struktuuri ja sidususe parandused ja täiendused

Kasuta kursusekaaslastelt saadud tagasisidekommentaare kirjandi struktuuri, sissejuhatuse, kokkuvõtte ja sidususe kohta. Eelmise ülesande (Revision plan) tarbeks hindasid ja järjestasid kommentaarid kasulikkuse alusel. Nüüd tee nende põhjal vajalikud parandused ja täiendused. Veendu, et sinu teksti kokkuvõttes sisalduksid üldistused lõikude järelduste kohta ning et need oleksid kooskõlas sissejuhatuses sõnastatud põhipunktidega. Vajadusel vaata uuesti õppematerjali (eriti 8. etappi).

2) Stiili viimistlemine

Lähtu õppematerjalides ("Kirjandi stiilist", "Kirjandi kui suhtlusolukorra stiil") toodud juhistest ja tee kirjandis vajalikud stiiliparandused. Jälgi, et su tekstis ei oleks mutantkirjandi tunnuseid.

Kirjandi eesmärk on oma mõtete esitamine lugejale arusaadaval ja põhjendatud viisil. Seega peab kirjandi stiil olema **neutraalne** ja **arutlev** ning korrektse keelekasutusega. Praeguses etapis on kõige tähtsam, et tunneksid oma tekstis ära need kohad, mis stiililt arutlevasse kirjandisse ei sobi (vt siit), näiteks argikeelsused, kantseliit, liigsõnalisus, väärseosed. (vt lisa õppematerjalist).

Stiili hindamisel lähtutakse ennekõike **muljest tervikteksti kohta** (laused ja lõigud ning nende seostamine). Olulised märksõnad on **teksti selgus, täpsus, sujuvus, isikupära, sõnavara mitmekesisus**.

Lisa 2. Automaatselt otsitud signaalkeelendid kõikides sisulõikudes, lõppvalimi sisulõikudes ja näiteosades

Tabel 5. Lemma näide esinemine kõikides sisulõikudes, lõppvalimi sisulõikudes ja nende näite käikudes.

Vorm	Näide vormid	Kõik sisulõigud (N=200)	Valitud sisulõigud (N=84)	Näite käigud (N=71)
Sg. nom.	näide	16	5	4
Sg. gen.	näite	5	2	2
Sg. part.	näidet	1	0	0
Sg. ine.	näites	2	1	0
Sg. ade.	näitel	1	0	0
Sg. abl.	näitelt	1	0	0
Sg. transl.	näiteks	164	72	63
Sg. ess.	näitena	4	1	1
Pl. nom.	näited	4	2	0
Pl. part.	näiteid	2	1	1

Tabel 6. Sõnade *nagu*, *nii* ja *nõnda* esinemine kõikides sisulõikudes, lõppvalimi sisulõikudes ja nende näite käikudes. Siiski peab arvestama, et sõnu *nii* ja *nagu* saab kasutada ka teistes funktsioonides kui sisulõigu näite alguse signaalkeelenditena, nt rõhutamiseks.

Sõna	Kõik sisulõigud	Valitud sisulõigud	Näite käigud
nagu	50	22	13
nii	118	48	24
nõnda	2	0	0

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marri-Mariska Tammepõld,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Näite signaalkeelendid eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse kirjandites“, mille juhendaja on Ilona Tragel, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marri-Mariska Tammepõld

31.05.2022